

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

רביעאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקהלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת תולדות

ירושלים עיה"ק תוכב"א

תשפ"ב לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם ימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתינו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 164-542-0548

פרשת תולדות

מפתח העניינים

'ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו' / 'אין הקב"ה פוסל תפלת כל בריה' / 'ויתרוצצו הבנים בקרבה' / ותלך לדרוש את ה' / מזמי ליטול עצה? / כל הנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל / התביעה שהייתה על יאשיהו שלא נטל עצה מירמיהו / תשובת הקב"ה לרבקה 'שני גויים בבטנך' / מדוע עשו לא יצא כשעברה ליד פתחי עבודה זרה? / עשו רצה להישאר ולרדוף את יעקב / עשו שונא ליעקב / מדוע רצה יעקב לצאת ממועי אמו? / 'הרחק משכן רע' / להשגיח על ה'חברים' של הילדים / ההשפעה הגדולה של 'חבר' / שהילדים לא יהיו בגדר 'בשם שנתעלם מן העין'... / 'שני גויים בבטנך' / שלא יהיה אחד הפוסח על שני הסעיפים / פעם מזמין ופעם חצי מין... / כחו של עמלק - ספק / דרכו של היצר להטיל ספיקות / ייסוריו של איוב / 'איפה היית ביסדי ארץ' / כל הנשמות כלולות לפי מזדגתם באדם הראשון / אין לנו הבנה במהלכים לתיקון העולם / מדוע לא מונעת מאדם הראשון לחטוא בחטא עץ הדעת? / אין עבירה גדולה מ'ספיקות' / תשובה על מה שציער את אימו בהיותי במועי אמו / חומר כל 'חטא' / על ידי 'אמונה' חי חיים טובים יותר / מאי דעביד רחמנא לטב עביד / זו הייתה דאגתה של רבקה אמנו ע"ה / חיזוק באמונה שאם ה' לא ישמור עיר - שוא שקד שומור / כשהקב"ה רוצה - הכל אפשרי / 'צדיק באמונתו יחיה' / 'חושך' הוא הגורם להטעייה / 'ותורה אור' / לידת הילדים / עשיו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם ויושב אהלים / המעלה הגדולה של האדם - עסק התורה / מעשה ה'דיבוק' / מעלתו הגדולה של החפץ חיים - שקידת התורה / עשיו לא היה שוטה / הגדרה של עשיו 'איש יודע ציד איש שדה' / נמרוד ועשיו / בגדי החמודות / כיצד הגיע אדם הראשון לחטא עץ הדעת / אברהם אבינו ע"ה תיקן גדרים וסייגים שלא יבוא לידי עבירה / נמרוד יודע את ריבונו ומורד בו / אין לסמוך על השכל בעשיית רצון ה' אלא לקיים המצוה כצווי הבורא / ביאור הגדרתו של עשיו כ'איש שדה' / הסיבה שעשיו הפליג בקיום מצות כיבוד אב ואם / פריקת עול של עשיו ביום פטירת אברהם אבינו ע"ה / עשיו רצה לקעקע את מפעלו של אברהם אבינו ע"ה / 'הלעיטני נא' / מכירת הבכורה / 'הנה אנכי הולך למות' / 'מכרה ביום את בכורתך לי' / כל ה'שיטה' של עשיו - לקיים את תאוותיו / דוקא על ידי בגדי החמודות הקדים יעקב את עשיו לקבל ברכות אביו יצחק / אין אדם שומע לי ומפסיד / שומר על ה'חבילה' שלו בעצמו... / למסור הכל לבורא יתברך ולבטוח בו / 'ויבז עשיו את הבכורה' / צעקתו ובכיותו של עשיו על הפסד הברכה והבכורה / מזה פשר השינוי? / המצוה מקדשת / בעת קיום המצוה הנשמה מתענגת בגן עדן / קדושת המצוה משפיעה גם על עשיו / מסירתו של עשיו למצות כיבוד אב / מצוה מקדשת אפילו מי שבמדרגה פחותה מאד / הכל נראה אחרת / קיום המצוה בלי

חשבונות של 'הרגשים' / המציאות היא שהמצוה מקדשת ופועלת את פעולתה / שני סוגי 'ליל הסדר'... / זהירות בפרטי ההלכה היא עיקר העיקרים / אם עשיו התקדש - בודאי אנחנו יכולים להתקדש על ידי קיום המצוות כראוי

מפתח חידושי תורה

- א. בענין ויעתר יצחק לה' ל
 ב. בענין יצחק ורבקה היו עקרים לא
 ג. בענין עשו הרשע לב
 ד. בענין צבעי העין לד
 ה. בענין מתי היה הרעב הראשון בבריאח לה
 ו. בענין אחים קולם שוה ודומה לז

מפתח שנות היים

- רכא. תורה וגמילות חסדים מ
 רכב. תורה בחצות לילה מא
 רכג. תורה ללמוד לאחרים מא

מפתח חידושי סוגיות

- א. בענין הואיל ואשתני אשתני מה
 ב. בענין וטאטאתיה במטאטא השמד מה

שני לאומים' - לקחי מוסר מיעקב ועשי

'ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו'

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן בכמה הערות בפרשת השבוע, פרשת תולדות, וללמוד מהם דרכי מוסר ובינה. הפרשה פותחת, "ואלה תולדות יצחק בן אברהם, אברהם הוליד את יצחק. ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם, אחות לבן הארמי לו לאשה. ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא, ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו" (בראשית כה יט-כא).

'אין הקב"ה פוסל תפלות כל בריה'

יצחק אבינו מעתיר ומתפלל על אשתו רבקה כי עקרה היא, והקב"ה מקבל תפלתו, ותהר רבקה אשתו, לפי שכך היא המידה, כשמבקשים ומתפללים - מקבלים, כי כך מדת הקב"ה שאינו פוסל תפלות כל נברא, כמו שאמרו רבותינו במדרש תנחומא (פרשת ואתחנן סי' ד).

'ויתרוצצו הבנים בקרבה'

הרבה שנים חיכתה וציפתה רבקה להפקד, עשרים שנה. והנה בהיותה הרה, ההריון מתמיה אותה. וכמו שהפסוק אומר, "ויתרוצצו הבנים בקרבה, ותאמר אם כן למה זה אנכי" (בראשית כה כב). ומפרש רש"י "ויתרוצצו, על כרחך המקרא הזה אומר דרשני", צריך לדרוש ולפרש את הפסוק הזה, שסתם מה היא רציצה זו, וכתב אם כן למה זה אנכי", לא התפרש לנו במקרא מהי ההתרוצצות הזו, מתי ואיך הייתה, שמחמתה אמרה רבקה 'למה זה אנכי'. מוסיף רש"י, "רבותינו דרשוהו לשון ריצה", 'ויתרוצצו' לשון 'ריצה', 'כשהייתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרכס לצאת. עוברת על פתחי עבודה זרה, עשו מפרכס לצאת'.

ותלך לדרוש את ה'

ובגלל שתמהה רבקה על הדבר הזה, "ותלך לדרוש את ה'", וכמו שפירש רש"י "לכית מדרשו של שם, שיגיד לה מה תהא בסופה", ואלו דברי רבותינו במדרש בראשית רבה (פ' סג סי' ו). וזה עצמו כבר מלמד אותנו לימוד מוסר השכל גדול. הרי היום אם היה קורה מצב כזה, מיד היו אומרים לרבקה, לכי לעשות בדיקת 'אולטרה סאונד'... זה ה'פתרון' שהיה

מציעים לה הרופאים...^א אבל רבקה? - ותלך לדרוש את ה'. כיון שראתה בעיה, הלכה לדרוש את ה'. היא ידעה שזו הכתובת לכל שאלה או בעיה. ופנתה והלכה לבית מדרשו של שם.

ממי ליטול עצה?

וזהו הלימוד הראשון שיש לנו בפרשה. לדעת כי כאשר יש איזו שאלה או תמיהה, את מי צריך לשאול ולדרוש? היכן לחפש את התשובה? - בבית מדרשו של שם. אצל חכמי התורה דוקא. דוקא אותם שואלים ונוטלים עצה.

כל הנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל

אמרו רבותינו במדרש (שמות רבה פר' ג סי' ח) על הפסוק, "שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך" (דברים לב ז), "שכל מי שנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל". ו'זקנים' הכוונה לחכמי התורה. 'זקן - זה שקנה חכמה', כמו שאמרו בקידושין (לב:). ומי שנוטל עצה מהתורה

אין להרבות בכדיקות שאינם נצרכות

אבל האמת היא שאין דעת החכמים נוחה מכל הדרישות והחקירות המרובות הללו, ולא כדאי לברר יותר מדאי במה שאינו נצרך מאד.

'הולך בתום ילך בטח'

אמנם ודאי שאם חכם הורה שצריך לבדוק ולברר, צריך לנהוג כדבריו. אבל בלא זה - לא כדאי. 'הולך בתום - ילך בטח' (משלי י ט), מי שהולך בתמימות ושם בטחונו בה', הולך בדרך הנכונה, ואילו 'יוסיף דעת - יוסיף מכאוב' (קהלת א יח). הרי הרבה פעמים הבדיקות והחקירות לא קולעות אל המטרה, ויש כתוצאה מזה אכזבות ועגמות נפש מרובה

בסוף לא נולדה אלא בת אחת...

לדוגמא בעלמא, מעשה שהיה באחד, שהיה לאשתו גם כן צער עיבור, והלכו ודרשו ברופאים, והם אמרו להם לכו ותעשו בדיקה אלמונית וצילום פלוני, ולבסוף אמרו להם הרופאים, 'מזל טוב! ראינו על פי הצילומים ש'שני גוים בבטן'. יש תאומים, ומפני זה בא צער העיבור!.

כיון ששמעו כך, התחילו בהכנות. 'תאומים' זה לא דבר של 'מה בכך'. הלכו וקנו הכל כפול. עגלת תאומים, שתי מיטות, ועוד כל מיני טורח טרחו, ולבסוף בשעה טובה נולדה בת... בת אחת. הרופאים טעו ולא פענחו את הצילום נכון...

ב. וראה עוד לעיל חיי שרה שיחה ב'.

ומחכמיה, אפילו אם הוא עצמו אינו מבין את טעם ההוראה של החכם, מכל מקום הואיל והוא נוטל עצה מן הזקן, מובטח לו שסופו שאינו נכשל.

התביעה שהייתה על יאשיהו שלא נטל עצה מירמיהו

צא וראה, ביאשיהו מלך יהודה, שהיה צדיק מאד עד שעליו דרש ירמיהו את הפסוק 'רוח אפינו משיח ה' נלכד בשחיתותם' (איכה ד כ), כמו שאמרו רבותינו (תוספתא תענית פ"ב ה"ט), אף על פי כן כשיצא למלחמה עם פרעה נכה נהרג. ובגמרא במסכת תענית (כב:) שאלו רבותינו, מפני מה נהרג? - לפי שהיה לו להמלך בירמיהו, ולא נמלך. לא מצאו לו שום עוון אחר לתלות בו, שהרי באמת היה צדיק תמים, משיח ה', אבל הייתה עליו תביעה זו שלפני שיצא למלחמה היה צריך לשאול ולהתייעץ עם הנביא ירמיהו. ואם על צדיק כמוהו הייתה תביעה זו למה הכריע לפי דעתו לבד ולא נטל עצה מן החכם שבדורו, הנביא ירמיה, על אחת כמה וכמה שאנחנו צריכים להיות מן הנוטלים עצה מהזקנים, מחכמי התורה.

תשובת הקב"ה לרבקה 'שני גויים בבטנך'

והנה רבקה הולכת ושואלת עצה, בבית מדרשו של שם. היא לא מבניה, איך יתכן שהעובר שבקרבה רוצה לצאת גם כשהיא ליד פתחי תורה, וגם בהיותה עוברת על יד פתחי עבודה זרה, הרי זה 'תרתני דסתרי'. והסיבה לזה היא, 'ויאמר ה' לה, שני גויים בבטנך, ושני לאומים ממעיך יפרדו, ולאום מלאום יאמץ, ורב יעבוד צעיר' (בראשית כה ג). הקב"ה השיב לה על שאלתה על ידי 'שם' אליו היא פנתה ל'ישיבתו של שם', וכמו שפירש רש"י 'ויאמר ה' לה, על ידי שליח, לשם נאמר ברוח הקדש, והוא אמר לה', 'שם' ענה לה על פי מה ששם ה' בפיו, כי יש לה בבטנה תאומים, וזו הסיבה לשינוי הזה. כשהולכת על פתחי תורה, יעקב רץ, הוא מפרכס ורוצה לצאת, ללכת ללמוד. וכשעוברת על פתחי עבודה זרה עשיו הוא שמפרכס לצאת.

מדוע עשו לא יצא כשעברה ליד פתחי עבודה זרה?

שואלים המפרשים, בשלמא כשהיתה עוברת על יד פתחי תורה, על פתחי תלמודי תורה וישיבות, היה יעקב רוצה לצאת, אבל עשיו לא נתן לו. תפס אותו והחזיק בו לבל יצא. אבל כשהייתה עוברת על יד פתחי עבודה זרה ועשו מפרכס לצאת, למה באמת הוא לא יצא? מי עיכב בדבר? וכי מה אכפת לו ליעקב שילך ממנו ויעזוב אותו לנפשו?!

עשו רצה להישאר ולרדוף את יעקב

והתשובה היא שעשו עצמו לא רצה לצאת. והסיבה היא, כי אפילו שאם יצא יוכל ללכת ולעבוד עבודה זרה כרצונו, מכל מקום יהיה חסר לו את מי לצער לרדוף ולענות... עכשיו הוא נמצא יחד עם יעקב ודוחק אותו. הם מתקוטטים כל הזמן ויש ביניהם מריבה. עדיף לעשיו לשבת ולצער את יעקב, מאשר ללכת ולעבוד עבודה זרה.

עשו שונא ליעקב

כאן כבר התחוויר והתבהר מהו מציאות של 'גוי', וכמה רבה שנאתו לישראל. הרבה פעמים במהלך הדורות היו כאלו שתלו תקוות בגויים שיעזרו כשיצטרכו להם, אבל כבר אמרו רבותינו כלל גדול, הלכה בידוע שעשיו שונא ליעקב (ספרי פרשת בהעלותך פסקא סט, רש"י בראשית לג ד). וכבר מבטן אמו, מאז היות יעקב ועשיו ביחד, היה עשיו רוצה לדחוק ולצער את יעקב כל כמה שיוכל, ואף החשיב את זה יותר מעבודת אלילים!

מדוע רצה יעקב לצאת ממעי אמו?

בשם הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל שואלים שאלה אחרת. הוא שאל, מדוע כאשר הייתה רבקה עוברת על יד פתחי תורה, היה יעקב מפרכס ורוצה לצאת. ולכאורה, מה חסר ליעקב בבטן אמו? והלא הוא יושב שם ולומד את כל התורה כולה מפי המלאך, כמו שאמרו בגמרא (נדה ל:), ודרשו (שם) על זה את הפסוק שאמר איוב (כט, ב) "מי יתנני כירחי קדם כימי אלוה ישמרני", שאיוב שהיה בסבל נורא צער ומכאובים וקילל את היום שנולד בו, ביקש "מי יתנני ירחי קדם", אלו ירחי הלידה שבהם היה בבטן אמו, והוא הזמן הטוב ביותר שיש לאדם. זה היה הזמן שאיוב ביקש לחזור אליו. בזמן הזה בעודו במעי אמו, האדם פטור מכל הבעיות, הוא לא משלם 'מיסים'... אין כאבי ראש או שאר חלאים... אין שום בעיות. ויושב העובר וכל הזמן עוסק בתורה עם רב גדול לידו... מלאך ה', ממש כמו בעולם הבא, שיושבים הצדיקים ועוסקים בתורה. ואם כן מדוע זה רצה כל כך יעקב לצאת ממעי אמו!?

'הרחק משכן רעי'

ואומרים בשמו של רבי חיים בריסק זצ"ל שהוא ביאר, שרואים מכאן יסוד גדול. והוא, שאפילו אם יש לאדם 'רב', ולא סתם 'רב', אלא 'מלאך ה' צבאות', ומלמד אותו את כל התורה כולה, מכל מקום אם יש לו בחדר חבר רע - זה הורס ומשחית את הכל. ולכן הגם שהיה ליעקב מלאך שלימדו תורה, ומסתבר שיעקב לפי שורש נשמתו היה לו מלאך בדרגה גבוהה מאד, למרות זאת כשבסמוך אליו, באותו החדר ממש נמצא תלמיד

נוסף והוא עשו הרשע, לא יעזור מאומה. זהו רק צער וסבל בשבילו. ולכן הוא משתדל מיד לברוח ממנו... 'הרחק משכן רע'.

השגיחה על ה'חברים' של הילדים

יש הורים שטועים בדבר הזה. אחד חושב לעצמו, 'ברוך ה', הבן שלי נמצא במקום טוב. הרי ביררתי כל כך הרבה על התלמוד תורה שיש בו רבנים גדולים בתורה ויראה, ולא די שמלמדים את הילדים תורה בטהרתה, אלא גם מחנכים שם למידות טובות. ברוך ה' שהבן שלי שם, ודאי וודאי שהבן שלי גדל שם כמו שצריך, עכשיו אני יכול ללכת לנוח...! וזו טעות גמורה. אי אפשר לשלוח את הילד לתלמוד תורה, להטיל את כל החינוך שלו על רבו, ולומר 'ברוך שפטרנו מעונשו של זה' עוד קודם הבר מצוה... צריך שתהיה דרישה וחקירה מתמדת על מצבו של הבן. כי אמנם נכון שהרב הוא מלאך ה' צבאות כמו שביררת קודם, והוא מחנך את הבן שלך ללמוד, מחנך אותו ליראת שמים ולמידות טובות, וזה טוב מאוד. אבל עם מי עוד הוא נמצא שם בתלמוד תורה ומי החברים שלו?! וב'רחוב' עם מי הבן שלך מסתובב?! אלו 'מלאכים' יש שם ברחוב?! - הרי לפעמים יש שם גם 'מלאכי חבלה', אי אפשר לדעת... ולכן אתה את חלקך מחינוך בנך אל תניח. עליך לפקוח עין, ועליך מוטל לרדת ולבדוק את זה.

ההשפעה הגדולה של 'חבר'

זה מה שרואים אצלנו בפרשה. יכול להיות שיש לאדם רב צדיק כ'מלאך', אבל אם יש לו 'חבר רע' לא הועלנו כלום. כי ההשפעה של החבר היא גדולה יותר מההשפעה של הרב, ובמילה אחת יכול חבר רע לסתור ולהרוס את כל מה שהרב מלמד ומחנך אותו בזמן רב ובטרח מרובה.

שהילדים לא יהיו בגדר 'בשם שנתעלם מן העין'...

מספרים על הרב מבריסק זצ"ל שאמר פעם, 'ברוך ה', הבנים שלי הם לא בגדר 'בשר שנתעלם מן העין'... אני יודע עשרים וארבע שעות מה עושים הבנים שלי, והיכן הם נמצאים'. יש אחד שבא לבית ושואל את אשתו, 'איפה הילד שלנו?', והיא אומרת לו, 'אתה שואל אותי?! גם אני שואלת... לא יודעת איפה הוא!'. ובזמן הזה שהוא בלי השגחה ופיקוח, מי יודע איפה הוא נמצא, ומה הוא עושה. ובפרט בזמן שלנו, שה'רחוב' הוא לא

רחוב כשר כמו שהיה לפני כמה דורות, וה'רחוב' מהווה חורבן אחד גדול, ואי אפשר לסמוך על שום דבר. צריך לקחת את הדברים לתשומת לב, לא לסמוך על כך שהבן נמצא בתלמוד תורה, אלא לחקור ולדרוש כל העת על חביריו בפיקוח מתמיד.

'שני גויים בבטנך'

עוד יש הערה גדולה ויסודית שלומדים כאן בפסוקים האלו. רבקה טרחה והלכה לבית מדרשו של שם לשאול ולדרוש, משום שלא הבינה איך ייתכן שהעובר רץ ומפרנס לצאת גם כשעוברת על יד פתחי תורה וגם כשעוברת ליד בתי עבודה זרה. ובאמת הסבירו לה שאין זה עובר אחד, אלא שנים יש כאן, אחד כולו קדש קדשים, והשני, עשו, הוא זה שרץ לעבודה זרה. 'שני גויים בבטנך'. ובזה נחה דעתה.

שלא יהיה אחד הפוסח על שני הסעיפים

הרי לנו שכל זמן שלא ידעה רבקה שיש תאומים בבטנה, וסברה שעובר אחד הוא, לא יכלה לשאת את המחשבה שאותו עובר רוצה לצאת גם לפתחי תורה וגם לבתי עבודה זרה, כי לא יתכן שתהיה מציאיות של 'ספיקות', מציאיות של 'פסיחה על שתי הסעיפים'. אם צדיק הוא ועובד את האלהים - טוב, ואם רשע הוא - שיהיה רשע. אבל לא יתכן שיהיה גם צדיק וגם רשע, לפעמים רוצה לרוץ לפתחי תורה ולפעמים לבתי עבודה זרה. לא שייך שיהיה כדבר הזה. לכן הלכה ושאלה בדבר ה', ורק כשהסבירו לה שהם שנים, נחה דעתה. ולמדנו

ג. פעמים שצריך להכות הילדים לצורך חינוכם

ובענין החינוך צריך לדעת, כי רבותינו חכמי ישראל היו רחמנים בני רחמנים, ואף על פי כן הגר"א באגרתו מעולפת ספירים כותב שלפעמים יש צורך להכותם מעט. היום יש שיטה כזו שאסור לנגוע בילד. אמנם ודאי שלא הכוונה כאותם אלו שמכים את הילד עד שמתעייפים... רח"ל. ודאי שלא. אבל כן צריך לדעת שלפעמים צריכים להכות את הילד הכאה, כגון אם הילדים מקללים חלילה, או אינם מברכים, וכיוצא בזה. ולא צריך לחשוש אולי הילד עשוי מזוככת ויישבר...

ואמנם רבותינו נתנו בזה כללים וגדרים, שלא להכות בזמן ריתחא. יש אחד שמכה את הבן שלו כשהוא מכעיס אותו, ובשעה זו בהיותו כועס הוא מכה אותו. יכול גם לזרוק עליו 'מקרר' בשעת כעס... זה לא הכאה של 'חינוך' אלא הכאה של 'כעס'.

והכל צריך לעשות בדעת ובתבונה. כבר אמרו חז"ל (סוטה מז.) שתמיד תהיה שמאל דוחה וימין מקרבת, ולפעמים נזקקים ל'שמאל דוחה', ולעיתים דוקא ל'ימין מקרבת'. הכל לפי הענין, ובהתייעצות עם חכמי התורה.

כאן יסוד גדול, כי להיות פוסח על שתי הסעיפים, להיות כ'מסתפק' בדבר, הוא הדבר היותר גרוע.

פעם מאמין ופעם חצי מין...

ובפרט בדור שלנו, שהוא דרא בתראה, ו'אור' ו'חושך' משמשים בו בערבוביא, הרבה הרבה ספיקות מתעוררים אצל האדם מחמת כל מיני סיבות שונות ומשונות, אם בגלל ה'רחוב', אם בגלל ספרים חיצונים או דיבורים שונים, ואט אט ה'אמונה' אצלו הולכת ונחלשת, ונמצא פעם 'מאמין' ופעם 'חצי מין'. ובזה גדול כוחו של היצר, להטיל בלבו של האדם ספיקות, וכך על ידי הספיקות הוא מטשטש את האמונה של האדם. וזהו הדבר היותר משוקץ ומתועב לפני ה', וכמו שרואים כאן אצל רבקה, שלא יתכן כדבר הזה להיות פוסח על שתי הסעיפים.

כחו של עמלק - ספק

וכבר אמרו (כתר שם טוב הוספות סי' צג), כי 'עמלק' עולה בגימטריא 'ספק'. הכח של 'עמלק' בקירור האמבטי הרוותחת, בקירור האמונה, הוא מה'ספיקות' שמתעוררות אצל האדם. לכן מיד אחרי שכתוב שבני ישראל ניסו את ה' 'היש ה' בקרבנו אם אין" (שמות יז, ז), מיד "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל" (שמות יז, יח). כי מזה גופא נובע הכח של עמלק, הספק של ישראל "היש ה' בקרבנו אם אין".

דרכו של היצר לחטיט ספיקות

וכך היא דרכו של היצר הרע. הוא לא בא לאדם ואומר לו, 'בא תהיה רשע ותעבור עבירה', אלא הוא מתחיל להכניס בו 'ספיקות'. אומר לו, 'בא ותעשה כך וכך, הרי לא בטוח שזה אסור, זה רק ספק... ואפילו אם זה 'אסור', כי באמת זה לא לפי השולחן ערוך, אבל מותר לך לחלוק... בא תהיה גם אתה פוסק ותכריע אחרת...', והאדם מתחיל להסתפק, 'אולי הוא צודק? אולי לא?', אבל כבר בזה עצמו, כאשר נכנס הספק אצל האדם - זה מחליש לו את ה'אמונה'.

ייסוריו של איוב

ידוע המעשה באיוב, כידוע שבאו עליו צרות ויסורין לאין מספר, והיה איוב מתאונן על מר גורלו ובא בטרונא לה' יתברך, איך ייתכן שבאים עלי כל כך הרבה צרות? וכי רשע

אני שהם מגיעים לי? ואמר איוב להקב"ה, 'שמה בין איוב לאיוב התחלף לך' (בבא בתרא טז.),
אולי טעית ואתה מביא לי צרות שהיו אמורים להגיע למישהו אחר, לאיוב.

'איפה היית ביסדי ארץ'

וכך יש בספר איוב אריכות הטענות שטען איוב, אבל הקב"ה בסוף השיב לו, כמו שכתוב
'ויען ה' את איוב' (לה, א), ושם באים שני פרקים שבהם יש סדרה שלימה של שאלות
נוקבות ששואל הקב"ה את איוב. ואחת השאלות היא 'איפה היית ביסדי ארץ' (איוב לח ד).

כל הנשמות כלולות לפי מדרגתם באדם הראשון

מה פירוש הפסוק? - במדרש שמות רבה בפרשת כי תשא (פרשה מ סי' ג) ביארו רבותינו
ז"ל, שנשמתו של אדם הראשון הייתה כוללת את כל הנשמות כולם, אלא שהיו בחינות
בחינות בדבר. לשון המדרש, "יש שהוא תלוי בראשו של אדם, ויש שהוא תלוי בשערו, ויש
שהוא תלוי במצחו, ויש בעיניו, ויש בחוטמו, ויש בפיו, ויש באזנו", דהיינו, כמו שבאדם יש
חלקים חלקים, וברור שה'מח' וה'לב' יותר חשובים מה'כרס', (הגם שהרבה בני אדם לא חושבים
כך...), כך גם הנשמות שהיו כלולים באדם הראשון, הנשמות הגבוהות יותר היו במקום יותר
חשוב אצל האדם, ב'ראשו', והנשמות שפחות חשובות היו ב'שערו', וכיוצא בזה.

אין לנו הבנה במהלכים לתיקון העולם

וזהו שאמר הקב"ה לאיוב 'איפה היית ביסדי ארץ', כלומר, מהיכן ומאיזה חלק באדם הראשון
נאצלה הנשמה שלך, האם ממקום גבוה יותר או במקום נמוך? "אמר לו הקב"ה, איוב,
אמור לי איפה שלך, באיזה מקום הייתה תלויה? בראשו או במצחו, או באיזה איבר שלו?
אם יודע אתה באיזה מקום היתה איפתך אתה מתוכה עמי?!". אם תדע מהיכן נאצלה נשמתך,
דהיינו שתכיר ותדע מהי שורש הנשמה שלך ומה מגמתה כאן בעולם, תוכל להתווכח ולטעון
טענות. אבל כל זמן שאינך יודע, אם כן אין לך ידיעה מה צריך אתה לתקן בעולם, ואין לך
הבנה בכל המהלכים שנעשים בעולם כדי להביאו לתיקון השלם, ומה לך מתאוונ ומתלונן.

מדוע לא מנעת מאדם הראשון לחטוא בחטא עין הדעת?

ומספרים (ע' בספר סיפורי חסידים באר יעקב חיים ח"ג עמוד קנז) שפעם ישבו האחים הקדושים
רבי אלימלך מיליז'ענסק ואחיו רבי זושא זצ"ל, ולמדו יחד את דברי המדרש הזה
על הפסוק באיוב (לה, ד) "איפה היית ביסדי ארץ". והיו שני האחים הצדיקים הללו - רבי
אלימלך, ורבי זושא זצ"ל - יושבים יחד ולומדים את דברי המדרש. פנה אחד האחים לחבירו
ואמר לו כך: 'אמור לי אחי יקירי. הרי במדרש מבואר שכל הנשמות היו כלולות יחד בנשמתו
של אדם הראשון. ובכן, יש לי קושיא עליך. מדוע לא עכבת את אדם הראשון מלחטוא?

הרי גם אתה היית יחד אתו, גם אתה היית חלק ממנו. ואתה שהינך קדוש עליון, צדיק יסוד עולם, היית צריך לתפוס את ידו של אדם הראשון, ולא לתת לו לאכול מעץ הדעת! למה זה נקטת בשב ואל תעשה ולא מנעתו מחטאו לה'?!.

אין עבירה גדולה מ'ספיקות'

השיב לו אחיו, 'הפוך בדיוק! אני נתתי לו ואפשרתי לו בכוונה תחילה שיעשה מה שיעשה. מדוע? - כיון שכשהיצר הרע בא לאדם הראשון, במה תפס אותו, איך נלחם באדם? התחיל נותן לו ספקות באמונתו. אולי תאכל מעץ הדעת 'והייתם כאלהים' (בראשית ג, ה), 'כדאי לך, זה טוב לך'. ונכנס אצלו ה'ספק', 'כדאי לאכול? או לא כדאי?!'. וכיון שראיתי שנכנס אצל האדם 'ספק', אמרתי לו לאדם אל לך להישאר עם 'ספק'. ה'ספק' הוא הגרוע ביותר, הוא מפעפע בלבו של אדם כארסו של עכנאי ומקעקע את כל האמונה ממנו. לכן אמרתי לו, 'לך, תאכל מעץ הדעת, ותמות! אבל בלי ספקות...'. מוטב שתחטא, ובלבד שיתברר אצלך הטעות ותצא מן הספק. 'אין שמחה כהתרת הספקות' (שו"ת הרמ"א סימן ה, פמ"ג או"ח סימן תרפב מש"ז אות א, מצודת דוד משלי טו ל), כשיש באמונה 'ספיקות' ו'סדקים', 'אולי כן' או 'אולי לא', זו צרה צרורה.

תשובה על מה שציער את אימו בהיותי במעי אמו

ואת זה אמר הנועם אלימלך זצ"ל שידע חומרתו של 'איסור', ואפילו של 'נדנד איסור' ידע מהו. ידע מה היא החשיבות שלא לעבור על 'מימרא דרחמנא'. תלמידו המובהק של ה'נועם אלימלך', בספרו מאור ושמש (פרשת מסעי) מביא, "שמעתי מאדמו"ר הרב בוצינא קדישא איש אלהי מוריניו הרב רבי אלימלך זצוק"ל, שאמר, שעשה תשובה על חטאת ימי הנעורים, וגם על מה שחטא בהיותו בכטן אמו וציער אותה אז". מיישהו עשה על זה 'תשובה'? מיישהו חשב שזה עוון? מיישהו חשב על זה בכלל?!.... תגייד את זה למישהו, הוא יאמר לך, 'לעשות תשובה על זה שציערתי את אמי בצער העיבור? שתגייד היא תודה שבכלל נולדתי... הרי היא שמחה שנולדתי!...!'.
חומר כל 'חטא'

אבל ה'נועם אלימלך' גם על זה עשה 'תענית' וגם על זה עשה 'תשובה'. עד כדי כך היה חמור אצלו נדנדו וסרך של איסור. אם כן, רבי אלימלך ורבי זושא ודאי ידעו מהו

ה'עוון' של ר' אלימלך מליז'נסק זצ"ל

ד.

ראיתי מובא בספרים (דור דעה עמוד קכח, שמע שלמה עמוד סא אות ב), שפעם נכנס אצלו - אצל ר' אלימלך זצ"ל - אחד התלמידים הוותיקים, וראה אותו יושב בצער גדול. שאל אותו, 'אמר לי כבוד הרב,

איסור, וכמה חמור לחטוא חטא אחד לה'. ועם כל זה לימדנו, שעדיף היה לאדם הראשון ללכת ולאכול מ'עץ הדעת', לעבור על צווי הבורא יתברך, ובלבד שימות בלא ספיקות! כי ה'ספק' גרוע מן הכל.

על ידי 'אמונה' חי חיים טובים יותר

כשאדם 'מאמין' באמונה גמורה ושלמה בבורא יתברך, כל החיים שלו - הן החיים הרוחניים והן החיים הגשמיים - קלים יותר. ללא 'ספיקות', ללא שאלות וללא טרונות. גדולי ישראל, הגם שעברו עליהם צרות ותלאות לאין מספר, תמיד היו חזקים באמונת ה' והיו שרויים בשמחה בכל מצב. וגם כשהיו מתייסרים ב'ייסורי איוב', לא היו חוקרים ושואלים

על מה אתה בצער?', השיב לו, 'היום (ל"א) עשיתי עוון, דברתי בתפלה!'. שאל אותו התלמיד, 'מה בדיוק קרה שם, על מה ולמה דיבר הרב בתפלה?', אמר לו רבי אלימלך, 'הייתי מתפלל תפלת שחרית, וכבר התחלתי 'הודו', והנה נכנס מישוהו לבית הכנסת כולו בוכה וחרד, ובא אליי באומרו, 'כבוד הרב תציל את אשתי שהגיע פרקה ללדת ומתקשה היא לילד, וכבר זה ענין של 'פיקוח נפש', בבקשה שכבוד הרב יתפלל עליה!', וכיון שבא אליי היהודי הזה כולו זועק ובוכה, הוצרכתי לחקור ולדרוש, לשאול אותו 'מה קרה?' וכו', ודיברתי בתפלה!'.

הפסק בתפלה לצורך גדול

על זה היה נאנח ומצטער רבי אלימלך זצ"ל, על שדיבר בתפלה בנסיבות הללו. את זה ראה לעצמו כ'חובה' וכ'עוון'. אמר לו התלמיד, 'כבוד הרב, והלא פיקוח נפש היה! וכדין עשית שהפסקת כדי לברר על מה ולמה בא היהודי הזה וכולו בחרדה גדולה, וטוב עשית שעצרת כדי להתפלל על זו האשה המקשה לילד, ומה לך להצטער על זה?!', אבל רבי אלימלך לא נרגע ואמר לו, 'מכל מקום היה כאן עוון'.

כיון שלפי נוסח 'אשכנז' הודו אחרי 'ברוך שאמר'...

אמר לו התלמיד, 'והרי דברת ב'הודו', קודם 'ברוך שאמר', ואם כן אין כאן עוון!'. ומה ענה לו רבי אלימלך? - אמר לו: 'נכון, אבל למנהג האשכנזים אומרים 'הודו' אחרי ברוך שאמר, ולפי שיטתם היה כאן עוון, ועל זה אני מצטער!', על זה הצטער רבי אלימלך. אפילו שלפי הנוסח שלו לא היה כאן כלל שם של איסור, מכל מקום היות ולפי נוסח 'אשכנז' הודו' נמצא אחרי ברוך שאמר, יש כאן עוון. ואפילו שהיה זה מקרה מיוחד של פיקוח נפש, מכל מקום הרגיש עצמו מחוייב בדבר שצריך לעשות על זה תשובה.

'למה קרה לי כך וכך?'. אלא היה לבם שקט ושאנן שבודאי הכל לטובה והכל לברכה, חסד מאת ה' יתברך.

מאי דעביד רחמנא לטב עביד

ובאמת מי שיש לו אמונה ובטחון, ויודע כי 'כל מה דעביד רחמנא לטב עביד', אין לו שאלות, אין לו ספיקות ואין לו חששות. אבל כשאדם יש לו ספיקות, 'אולי כן' ו'אולי לא', נמצא הוא כל ימיו בעגמת נפש, ואין לו לא קנין תורה ולא קנין תפלה, לא מנוחה ולא שלווה הנפש, אין לו כלום.

זו הייתה דאגתה של רבקה אמנו ע"ה

זו הייתה הדאגה של רבקה, איך יתכן שיש כאן ספיקות, איך יכול להיות שהוא רץ גם לחדרי תורה וגם לבתי עבודה זרה - אסור שיהיה כדבר הזה. או מין, או מאמין! אבל לא יתכן שיהיה 'פוסח על שתי הסעיפים'. עד שבסוף התברר באמת שיש לה שנים, 'שני לאומים בבטנך', ובזה נחה דעתה.

ה. עובדא על האדמו"ר מקאליב זצ"ל

האדמו"ר מקאליב הראשון, היה חולה במחלת עור קשה, וכל גופו היה פצעים פצעים, עד שכל תנועה קלה הייתה מסבה לו ייסורים קשים. ומספרים שמשום כך ייצרו לו במיוחד בגדים מ'נייר', כדי שלא יכבידו על גופו הדווי והחולני. ואף על פי כן, מעולם לא ראו אותו שרוי ב'צער'. מעולם לא שמעו ממנו 'אנחה' אחת. תמיד היו פניו 'קורנות', והיה נמצא בשמחה. וכל הסובבים אותו תמיד תמהו, 'איך קורה כדבר הזה, שבן אדם כל כך סובל, כל כך מצטער, ועם כל זאת כל הזמן שרוי בשמחה וששון?!'.

ופעם אחת שאל אותו אחד מתלמידיו את השאלה הזו, 'ילמדנו רבינו, הרי כל אחד אחר שהיו באים עליו כל כך הרבה ייסורים היה מטיח ראשו בכותל ובוכה ומצטער, ואילו אתה תמיד שמח ועוד משמח אחרים ועוזר לאחרים, איך אתה מחזיק מעמד בייסורים הללו?!'.

לבכות על רגע אחד בלבד?!...

השיב לו האדמו"ר מקאליב זצ"ל תשובה נוראה, אמר לו, 'אסביר לך דבר פשוט. אתה אומר שהייסורים קשים ומרים, ואתה צודק. אני באמת מודה בדבר, שהייסורים הם יסורים קשים ונוראים. אמת. אבל בא ונעשה חשבון, הנה על מה שהיה לי לפני שבוע ושבועיים - אין טעם להצטער עכשיו, הרי זו ברכה לבטלה'. 'מאי דהוה הוה'. אם כן על מה אבכה? על הייסורים שיבואו עלי עוד חודש? בשביל

חיזוק באמונה שאם ה' לא ישמור עיר - שוא שקד שומר

ובדור הזה שנשפכים נהרות של ספיקות ופקפוקים באמונה, צריכים להתחזק בזה. בדור שלנו יש לפעמים את התחושה של 'כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה' (דברים ח יז). יש אחד שיושב וקורא בעיתון ורואה שקיבלו 'נשק' והצבא חזק, וכל שאר הבלים כאלה, ואחרי שקורא וחוזר וקורא כבר מתחיל להאמין בזה... אבל כל זה לא שווה כלום, וצריך לזכור "אם ה' לא ישמור עיר שוא שקד שומר". "שוא תשועת אדם, באלהים נעשה חיל - והוא יבוס צרינו" (תהלים ס, יג-יד).

כשהקב"ה רוצה - הכל אפשרי

העולם אומר, אם הקב"ה רוצה, גם 'מטאטא' יורה. ואל תתפלאו על זה, שהרי היום יש חידוש יותר גדול מזה. יש מטאטא 'מדבר', (אחד כזה אפילו נהיה 'חבר כנסת'...). אם אנחנו סמוכים ובטוחים ונשענים על הקב"ה - אין להתפלא איך נושע, ו'מה יהיה'. כשהקב"ה רוצה - הכל אפשרי.

'צדיק באמונתו יחיה'

חבוק הנביא בא והעמידן על אחת 'צדיק באמונתו יחיה' (חבוק ב ד), ואנחנו צריכים לראות איך להתחזק בזה ולעשות את כל ה'יכי תמצוי' ואת כל האופנים להעמיק את האחיזה באמונה שלנו. אסור שיהיה לנו 'ספיקות'.

'חושך' הוא הגורם להטעייה

ואיך פושטים את ה'ספיקות'?! - רק על ידי ה'תורה'. כי הרי ה'חושך' הוא שגורם לאדם את ההטעייה, כמו שלימד אותנו הרמח"ל זצ"ל ב'מסילת ישרים' (פרק ג). וכבר הסבירו, למה נקרא הלילה 'ערב'? - מלשון 'ערבוביא'. כשאדם מהלך ב'ערב', בזמן החשכה, הכל מתערבב לו. הוא רואה אדם וחושב שזה 'עמוד', בורח ממנו שלא להתקל בו... רואה 'עמוד' וחושב שזה אדם, נגש אליו ואומר לו 'שלום עליכם'... ואילו היום שבו יש 'אור' נקרא 'בוקר', מלשון 'ביקורת'. אפשר לבקר לבדוק ולבחון את הדבר. לראות אותו על מתכונתו.

מה, הרי כבר אמרו (יבמות סג): אל תצר צרת מחר. אלא מאי, אצטער על הרגע הזה שכואב לי? - וכי רגע אחד לא אוכל לסבול יסורין? רגע אחד! זה לא נורא! כך הוא השיב לו. וכותם יגן עלינו אמן.

'ותורה אור'

ומהו ה'אור' איתנו ניתן להאיר את החושך ולבקר ולהבחין בין טוב לרע? - 'כי נר מצוה ותורה אור' (משלי ו, כג). אין כח שיפיג ויסלק את כל הספקות ויפשוט אותם, מלבד הכח של התורה. כל כמה שאדם הופך להיות יותר 'מציאות של תורה', 'חיים של תורה' - כך הספיקות פורחים ממנו. רק כשאדם מחובר לתורה הקדושה הוא מאמין ובטוח על ה' כמו בן הסמוך על אביו, ויודע שכל מה שהוא עושה לטובתו הוא עושה.

לידת הילדים

וכמו שאמר 'שם' לרבקה, 'שני גויים בבטןך', כך היה, נולדו לה שני הילדים שהיו בבטנה, "ויצא הראשון אדמוני, כולו כאדרת שער, ויקראו שמו עשיו". ואחרי כן יצא אחיו וידו אוזחת בעקב עשיו ויקרא שמו יעקב" (בראשית כה כו). והפסוק ממשיך, "ויגדלו הנערים, ויהי עשיו איש יודע ציד איש שדה, ויעקב איש תם יושב אהלים" (בראשית כה כז).

עשיו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים

השל"ה הקדוש (פרשת תולדות, בדרך חיים) אומר כאן דבר נכון ואמיתי. רש"י מסביר מה הכוונה שהיה עשיו 'איש יודע ציד' ויעקב היה 'איש תם יושב אהלים'? מפרש

עשיו' לשון עשוי

1.

ומדוע נקרא שמו 'עשיו'? - מלשון 'עשוי'. בתרגום יונתן (בראשית כה כה) כתב שנולד עם שיניים ועם זקן. הכל כבר היה לו, אולי אפילו פאות... ויש ראייה לזה, כי אם היה לו רק 'אדרת שיער' בלבד, ללא שיניים וזקן ושאר דברים, לא היו צריכים לקרוא לו 'עשיו' מלשון עשיה, והיו צריכים לקרוא לו בשם יותר מתאים, אולי 'מברשת'... אבל כיון שהיה כולו גמור ומוכן, נקרא בלשון עשוי, עשיו.

יעקב לקח את היו"ד של עשיו

והנה אם שמו מלשון 'עשוי' למה נקרא עשו בלא יו"ד? להיכן נעלמה האות יו"ד? ודרשו רבותינו שיעקב לקח ממנו אותה. הרי יעקב נקרא כן על שם שהיה אוהז בעקב עשיו, ולכאורה היו צריכים לקרוא לו 'עקב', אבל מכיון שלקח מעשיו את האות יו"ד, נקרא בשם יעקב.

ובעת הגאולה יעקב יקח מעשיו גם את האות וא"ו, כמו שנאמר "וזכרתי את בריתי יעקוב" (ויקרא כו, מב), יעקב מלא באות וא"ו, ואז לא יישאר לעשיו אלא אותיות "עש", על שם הפסוק 'כבגד יבלו עש יאכלם' (ישעיהו נ, ט). והעש הזה יאכלו את בגדי החמודות של עשו ונגמר זכותו וכליא קרנא אמן כן יהי רצון.

רש"י, "יודע ציד, לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו, אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן?! כסבור אביו שהוא מודקדק במצות", עוד מפרש רש"י, מה הכוונה ביעקב אבינו שהפסוק אומר עליו שהוא 'איש תם יושב אהלים', "תם, אינו בקי בכל אלה, אלא כלבו - כן פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי תם", יעקב אבינו ע"ה לא יודע לרמות את אביו, הוא 'תם', דהיינו שפיו ולבו שווים ואינו מרמה את הבריות. מה אם כן עושה יעקב? מוסיף רש"י "יושב אהלים, אהלו של שם ואהלו של עבר", הוא יושב בישיבתם של שם ועבר ועוסק בתורה.

המעלה הגדולה של האדם - עסק התורה

ולכאורה צריך להבין, וכי לא היו ליעקב אבינו ע"ה מעלות נוספות חוץ מזה? הרי ברור שהיו עוד מעלות רבות! למד מכאן השל"ה הקדוש לימוד גדול: עם כל המעלות האחרות שהיו ליעקב אבינו ע"ה, למרות זאת התורה ראתה להדגיש רק את מה שהוא היה 'איש תם יושב אהלים', כי זה מה שנצרך וחשוב יותר מכל דבר אחר! כשאדם קובע את עצמו להיות 'יושב אהלים', כשהוא לא אז מבית שם ועבר ויושב ועוסק בתורה, זו הדרגה היותר גבוהה שיש לאדם, וזו המעלה היותר גדול הראוי לשבח בה יותר מכל שאר מעלות יקרות אחרות.

מעשה ה'דיבוק'

הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל היה מספר בכל שנה בפורים את המעשה הידוע ב'דיבוק' שהביאו אל החפץ חיים זצ"ל כדי שימצא לו תיקון ויסלק אותו. ושאלו התלמידים את ה'דיבוק', 'איך מחזיקים את החפץ חיים בשמים? מהי דרגתו שם, ומפני מה זכה לדרגה זו?'. הרי ה'חפץ חיים' זצ"ל היה ענק שבענקים בכל העניינים. אם ב'שמירת הלשון', [שהוא העיד על עצמו כי שבעים שנה הוא לא דיבר אבק לשון הרע! יש מישהו שיכול להגיד דבר כזה? אם אדם אומר דבר כזה על עצמו הרי קרוב לוודאי שזה 'שקר']. ואם זה 'חסדים' לאין מספר שעשה, והעמדת הדת על תילה, וחיוזק התורה והאדרתה בישיבות, ועוד ועוד, לא ניתן להקיף את גודל המפעלים וריבוי הפעולות שפעל בקרב העם כולו למען ריבוי כבוד שמים והעמדת דת על תילה. ושאלו את הדיבוק על מה אוחזים את החפץ חיים ביותר, מה הכי חשוב מכל המעלות שלו?!

מעלתו הגדולה של החפץ חיים - שקידת התורה

והשיב ה'דיבוק', אותו 'רוח', כי באמת החפץ חיים מוחזק בשמים לרוב גודלו כ'תנא קטן'. כמו 'תנא'. ולמה? מה המיוחד בחפץ חיים? - בגלל שקידת התורה שלו! זו המעלה

היותר גדולה. להיות 'יושב אהלים'. אמנם בודאי שהיו לו עוד הרבה מעלות גדולות ועצומות שאין לתאר ולשער, יש חסד, ויש שמירת הלשון, ויש העמדת התורה על תילה, וכו', אבל הדבר הכי חשוב בשמים - הוא שקידת התורה. והוא מה שאומר השל"ה הקדוש, לא ציינו את יעקב בשאר מידות, אף על פי שבודאי היו בו והיה כרכא דכולא ביה, מכל מקום התורה מדגישה את היותו **יושב אהלים**.

עשיו לא היה שוטח

יש כאן עוד הערה גדולה ויקרה, שמעיר אחד הגדולים, וראוי להתבונן בה. עשיו מצטייר אצלנו כמין חיה רעה בעל תאוה נוראה, שאין לו שום דרך שהוא הולך בה. עלולים לחשוב שאת עשיו לא מעניין כלום, הוא בכלל לא חושב, או שאין לו דעת לחשוב, והדבר היחיד שהוא מבין ושהוא יודע זה - 'הלעיטני נא מן האדום האדום הזה'. אבל זו טעות. עשיו לא היה אידיוט, וגם הוא היה בעל שכל. הראיה הגדולה לזה, היא עדות התורה שהיה עשיו 'איש יודע ציד', וכמו שפירש רש"י שהיה מטעה את אביו בחקירות ובשאלות הלכתיות, ומצליח לגנוב את לב אביו. ואם השטן לא הצליח להטות את לב יצחק בעת העקידה, ועשיו לעומת זה כן יודע לעשות את זה, אות הוא שעשיו לא היה טיפש כמו שאנו חושבים. אם כן בודאי שעשיו היה בעל שכל, וגם היתה לו שיטה ומשנה סדורה בחיים שלו. מהי שיטה זו?

הגדרה של עשיו 'איש יודע ציד איש שדה'

עוד יש להרגיש כאן בפסוקים, שכשהתורה באה להגדיר את עשיו, היא לא אמרו עליו שהיה 'רשע', וגם על יעקב לא אמרו שהוא היה 'צדיק יסוד עולם', אלא יעקב 'איש תם יושב אהלים'. איך כן תיארנו את עשיו? איך הגדירו אותו? 'איש יודע ציד איש שדה'.

נמרוד ועשיו

במקביל לעשיו, גם על נמרוד הרשע לא כתוב בתורה שהיה רשע לפני ה', אלא "הוא היה גיבור ציד לפני ה'" (בראשית י, ט). וכמו שדרשו כאן רבותינו והביא דבריהם רש"י, אין הכוונה באמרם 'יודע ציד' שהיה רק יודע לקחת 'חץ וקשת' ולצוד בהם חיות, אלא היה יודע לצוד **נפשות**. לשכנע אנשים באמיתות שיטתם וצדקת דרכם. וענין זה אנחנו רואים שהיה גם אצל עשיו וגם אצל נמרוד, והלא דבר הוא!

בגדי החמודות

עוד דבר שצריכים לבאר, מה שרואים בהמשך הפרשה את כל הענין עם 'בגדי החמודות' של עשיו. הוא היה שומר ומשיג עליהם כעל בבת עינו, ובעת שהלך יעקב לקבל את הברכות מיצחק לבש אותם כעצת רבקה. ודרשו רבותינו, מהיכן היו לעשיו את בגדי החמודות הללו? מ'נמרוד'. אותו נמרוד שגם עליו יש אותו התואר שיש לעשיו 'יודע ציד'. שוב רואים כאן את הדמיון ואת ההשוואה בין 'עשיו' ל'נמרוד'. ונמרוד עצמו מהיכן לקח את הבגדים? - מאדם הראשון (פרקי רבי אליעזר פכ"ד, וע' רש"י פסחים נד:).

כיצד הגיע אדם הראשון לחטא עין הדעת

והביאור בכל זה הוא, כי אדם הראשון היה בעל שכל פשוט ולא היה נזקק לשום מצוה כדי לעמוד איתן ויציב על זנך שכלו. גם בלי מצוות - הוא היה חזק בשכלו. הקב"ה ציווה אותו שלא לאכול מ'עץ הדעת'. וכי הציב לעצמו אדם הראשון 'גדרים' ו'סייגים' כדי שלא לבוא לאכילה זו? - לא. משום שסבר אדם הראשון שהוא אינו צריך לכל זה, כי מאחר ושכלו בריא וחזק, יכול לסמוך על דעתו שלא יבוא לאכילה כזו שהיא נגד רצון ה' וציוויו. אבל הרי ראינו שזה לא עזר, ובסוף הוא חטא. הוא חשב שיוכל לסמוך על דעתו, יש לו 'שכל טוב' - אבל בסופו של דבר זה לא עבד, והגיע לידי החטא, חטא עין הדעת.

אברהם אבינו ע"ה תיקן גדרים וסייגים שלא יבוא לידי עבירה

אברהם אבינו ע"ה עומד בהיפוך מהקלקול הזה, הוא ראה שאם רוצים לברוח ממכשולות - חייבים לעשות 'גדרים' ו'סייגים' שירחיקו את האדם מן החטא. הגמרא (יומא כח:) אומרת, "קיים אברהם אבינו את כל התורה כולה ואפילו עירובי תבשילין", הרי כל החומרות הרבות שהחמירו והוסיפו חכמים הוא בגלל שאדם לא יכול לסמוך על עצמו ועל חכמתו שיעמוד בנסיון. וכמו שאמרו (במדבר רבה פר' י"ח) "הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו והדומה לדומה". לזה שמר אברהם את כל התורה כולה, אפילו את ה'גדרים' וה'סייגים' שעתידין חכמים לגזור ולתקן.

נמרוד יודע את ריבונו ומורד בו

אבל נמרוד וחבריו לבית מדרשו לא ראו בזה מכשול. הם אמרו, 'מה חסרון יש במה שנסמוך על דעתנו?! אנחנו חכמים ונוכל להיזהר כמו שצריך ממה שראוי להיזהר בו!'. וזה הסיבה שאמרו חז"ל (תורת כהנים פרשת בחוקותי פ"ב) על נמרוד שהיה "יודע את ריבונו ומתכוון למרוד בו", הוא לא היה 'טיפש' שחי סתם כך לפי תאוותיו, אלא היה 'יודע את ריבונו', הייתה לו 'דעת', היה לו שכל חזק והכרה ברורה, אבל בכל זאת הוא 'מתכוון למרוד בו'.

'נמרוד' מלשון 'למרוד'. והסיבה לזה היא, כי למרות שהוא 'יודע את ריבונו', מכיוון שלא עשה לעצמו סייגים וגדרים, הוא יכול לטעות גם כן.

אין לסמוך על השכל בעשיית רצון ה' אלא לקיים המצוה כצווי הבורא

מעשה נבין היטב, כי אלו הם פירושי ההגדרות שהתורה מגדירה ומתארת את יעקב ואת עשיו. יעקב היה איש תם 'יושב אהלים', פירוש הדברים, 'אהל' זה מקום מכווס, מקום מצומצם עם גדרים, עם קירות ומחיצות. וזאת מפני שיעקב יודע שאינו יכול לסמוך על שכלו ודעתו בעבודת הבורא, ואדרבא, לפעמים אנחנו מצווים לעשות כנגד השכל, כמו שאמרו רבותינו שמצווה עלינו לשמוע בקול דברי החכמים אפילו יאמרו לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין (ספרי שופטים פסקא קנד, הובא בפירוש רש"י דברים יז יא וברמב"ן שם). אנחנו עבדי ה' יתברך ועושים את רצונו גם כשאין לנו הבנה בזה, ומכל שכן שאין אנו סומכים על דעתנו שלא נבוא לידי חטא וגודרים עצמנו ב'גדרים' וב'סייגים', כדי שלא נבוא לידי מכשול.

ביאור הגדרתו של עשיו כ'איש שדה'

אבל עשיו לעומתו, הוא היה 'איש שדה', הוא איש ה'מרחב'. אצלו הכל פתוח והכל הפקר, ואין הוא מסוגל לקבל על עצמו 'גדרים' ו'סייגים', מצוות ואזהרות. לפי שיטתו, החיים צריכים להתנהל לפי השכל לבדו. ומכיוון שה'שכל' הוא זה שמכתיב לו את ארחות חייו, לכן כאשר השכל מחייב אותו להפריש 'מעשר' - הוא יפריש גם מ'תבן' ו'קש' ו'מלח', כי כך ה'שכל' שלו אומר. אבל יעקב לעומת זה, הוא לא ישאל 'למה לא צריך להפריש מעשר מקש ותבן?', כי כיון שכך אמרה התורה - די לו בכך, ואין צריך להבין כל דבר ב'שכל' כדי לקיימו.

הסיבה שעשיו הפליג בקיום מצות כיבוד אב ואם

רבותינו הפליגו בכיבוד אב שהיה מכבד עשיו את אביו, כיבוד אב גדול. אבל מדוע עשה כן? - כיון ששכלו מחייב אותו לנהוג כך לאביו. אצל יעקב הסיבה שהוא מכבד את אביו, זה בגלל שהתורה היא שמחייבת ומצווה על זה, ובאמת יש זמנים שהתורה פטרה אותו מ'כיבוד אב', כמו אותם שנים שהיה ב'ישיבת שם ועבר'.

ז. ואמרו בספר הזהר הקדוש ("א דקמ"ו ע"א) לא היה אדם בעולם שהוקיר לאביו כמו עשו, וזה גרם לו שישלוט בעולם הזה, ע"ש, ועשו היה משמש את אביו בבגדי מלכות (פסיקתא רבתי פכ"ד), ורבן שמעון בן גמליאל אמר לא כיבד בריה את אבותיו כמו שאני כיבדתי את אבותי, ומצאתי שעשו כיבד לאביו יותר ממני (דברים רבה פ"א סט"ו), והיה עשו כל הזמן עוסק בכיבוד אב (תרגום המיוחס ליונתן בראשית ל"ב ב').

פריקת עול של עשיו ביום פטירת אברהם אבינו ע"ה

והנה רבותינו לימדנו במדרש (בראשית רבה פר' סג סי' י, וע' תנחומא פרשת כי תצא סי' ד), שעד גיל שלש עשרה שנה היה עשיו יושב ועוסק בתורה כמו יעקב אבינו ע"ה, וכמו שהביא ופירש רש"י (בראשית כה כז), "ויגדלו הנערים ויהי עשו - כל זמן שהיו קטנים, לא היו ניכרים במעשיהם, ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם. כיון שנעשו בני י"ג שנה, זה פירש לבתי מדרשות, וזה פירש לעבודה זרה". במשך י"ג שנה היה עשיו גם הוא יושב ועוסק בתורה כמו אחיו יעקב אבינו ע"ה, אבל ברגע שסבא שלו, אברהם אבינו ע"ה, נפטר, באותו היום עצמו שנפטר אברהם אבינו ע"ה, בו ביום עבר עשיו חמשה עבירות. ולא סתם 'עבירות', אלא את אותם עבירות היותר חמורות שיש. עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים, ועוד, כמו שאומרת הגמרא במסכת בבא בתרא (ט:ז).

עשיו רצה לקעקע את מפעלו של אברהם אבינו ע"ה

וצריך להבין, מדוע דוקא ביום פטירתו של אברהם אבינו ע"ה קם עשיו ועבר על העבירות החמורות הללו? והתשובה היא, כי אברהם אבינו ע"ה היה מי שלימד יותר מכל את הצורך לעשות 'גדרים' ו'סייגים', כמו שביארנו. ועל כן מיד כאשר נפטר אברהם אבינו ע"ה, בזמן שכולם יושבים בצער ואבלים על אברהם אבינו ע"ה 'עמודו של עולם' (כלשון הרמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ב) שהסתלק, מיד רוצה עשיו הרשע להניח יסוד חדש, לכבוש את העולם על פי דרכו ולעקור את כל מה שעשה אברהם. הוא עושה כפי דעתו ושכלו ולא מתחשב כלל ברצון ה', ובודאי שלא מוסיף שום סייג לעצמו כדי לא לחטוא.

'הלעיטני נא'

חוזר עשיו באותו היום מן השדה, ואומר ליעקב 'הלעיטני נא מן האדום האדום הזה' (בראשית כה ל). הוא בא עם רצון לקרר ולצנן את רושם האבלות שהרגיש יעקב כשנפטר אברהם אבינו ע"ה, ועם מטרה לבטל את שיטת אברהם של עשיית הגדרים בה המשיך והלך תמיד יעקב אבינו ע"ה. לכן פונה עשיו ואומר ליעקב 'הלעיטני', וכמו שפירש רש"י, "הלעיטני - אפתח פי, ושפוך הרבה לתוכה, כמו ששנינו, אין אובסין את הגמל אבל מלעיטין אותו". תן לי לאכול בלי שום 'גדרים'. הכל בכל מכל כל, (אם היה יכול לבלוע גם את ה'סיר' או את ה'דוד' היה עוד יותר טוב...). ואמרו רבותינו במדרש (בראשית רבה פר' סג סי' יב) שהוא אמר 'הלעיטני נא' כמו שמלעיטים את ה'גמל'. אני אפתח את הפה - ואתה תשפוך, 'ויפה שעה אחת קודם'... 'כל המרבה הרי זה משובח...'... מהר, תשפוך, תלעיט. 'הלעיטני נא'.

מכירת הבכורה

זו הסיבה שדוקא כאן ועכשיו הייתה גם המכירה של הבכורה שמכר עשיו ליעקב אבינו ע"ה. אמר עשו, "הנה אנכי הולך למות, ולמה זה לי בכורה" (בראשית כה לב). ודרשו רבותינו - כמו שמפרש רש"י - שכך הייתה שאלתו של עשיו, "מה טיבה של עבודה זו?! אמר לו אמר לו כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלוין בה, כאותה ששינינו (סנהדרין כב), אלו הן שבמיתה, שתווי יין ופרועי ראש. אמר, אני הולך למות על ידה?! אם כן מה חפץ לי בה!".

'הנה אנכי הולך למות'

אומר עשיו, הרי בתור 'בכור' אצטרך לעבוד בבית המקדש, ואם ארצה לשתות יין - לא אוכל לשתות, שהרי אם אכנס למקדש 'שתוי יין' אהיה חייב מיתה. וכן אם ארצה לגדל את שערות ראשי כמו חיה רעה ביער, אני לא אוכל, כי אני יהיה בגדר 'פרוע ראש'. אני לא יכול לסבול 'גדרים', אני 'איש שדה'!. איש ה'מרחב'! אם יהיו לי כאלו 'גדרים' שאומרים לי 'תשתה עד רביעית יין', זה לא בשבילי, זה לא מתאים לדרך שלי. הרי אני זקוק לכמה 'חביות יין', יקב שלם, לא מספיק לי רביעית יין... 'הנה אנכי הולך למות', "אני הולך למות על ידה", חיים שיש בהם 'גדרים' הם מוות בשבילי. כך אמר עשיו, מפני שהוא 'איש ההפקר', 'איש שדה'.

'מכרה כיום את בכורתך לי'

ולכן עכשיו שנפטר אברהם אבינו ע"ה, הולך עשיו ועושה ככל העולה על רוחו, מפני שעכשיו לפי דעתו הנפסדת בטלה שיטתו של אברהם אבינו ע"ה בדבר הצורך לעשות 'משמרת למשמרת' וגדרים וסייגים. כאשר ראה כך אחיו יעקב אבינו ע"ה, אמר לו: "ויאמר יעקב, מכרה כיום את בכורתך לי" (בראשית כה לא), 'כיום' דייקא, לפי שימתך ולפי הבנתך, ה'בכורה' כבר לא מתאימה לך. ובאמת עשיו מיד הסכים לבקשתו, ומכר את הבכורה ליעקב.

כל ה'שיטה' של עשיו - לקיים את תאוותיו

אבל רבקה אמנו ע"ה הבינה וידעה שאין כאן באמת שיטה אמיתית, אלא הכל הוא 'תאוה'. את כל התאוות שהוא דבוק בהם, ואת כל התועבות שהוא היה עושה, הוא הלביש על "שיטה". רבקה ידעה שמאחורי כל ה'איש שדה', כל ה'שיטה' של עשיו - הכל תאוה. הוא איננו מסוגל ל'גדרים', כי הוא רוצה לחיות חיי הפקר, וללכת בכל תאוות לבו. לכן עבר על אותם עבירות חמורות מיד באותו היום, כשהסתלק אברהם ויכל היה לפרוץ את כל הגדרות. לכן אמר 'הלעיטני נא' וביקש מיעקב שישפוך הכל לתוך פיו, הכל הכל, כל השיטה הזו אינה אלא שקר ומרמה, והסתרה לסיבה האמיתית שהיא תאוותיו.

דוקא על ידי בגדי החמודות הקדים יעקב את עשיו לקבל ברכות אביו יצחק ומה היה בסופו של דבר?! - רבקה מלבישה את יעקב אבינו ע"ה ב'בגדי החמודות' של עשיו, אותם קיבל עשיו מ'נמרוד', שקיבל אותם מאברהם אבינו ע"ה (ע' תנחומא הישן פרשת תולדות סי' יב), ואומרת לו רבקה ליעקב, 'לך תיקח בהם את הברכות שרצה יצחק לתת לאחיך עשיו!'. העומק שנרמז כאן הוא, שגם אם לפעמים נראה שאותו הצדיק שיושב ב'בית שם ועבר', ולא הולך אחר תאוות לבו אלא מוסיף גדרים וסייגים לעצמו - יוצא נפסד, שהרי בא יצחק לברך את עשיו, אבל האמת היא שהוא לא מפסיד, וסופו להיות נוטל את הכל. יעקב אבינו ע"ה לבש את בגדי החמודות האלו, ודוקא על ידם הלך ונטל את כל הברכות. לאות ולמופת כי כל השיטה הנפסדת של עשיו לא תביא לו את הברכות ואת האושר המקווה - אלא להיפך, כל מה שהוא עובד קשה ומתאמץ כדי להשיג עוד ועוד, הכל בסוף ילך ליעקב אבינו ע"ה, 'איש תם יושב אהלים'.

אין אדם שומע לי ומפסיד

וזה בא ללמדנו, שאדם לעולם לא יהסס להפקיר את עצמו בשביל הקב"ה מחשש שמא יפסיד. כמו שאמרו רבותינו במדרש (דברים רבה פר' ד סי' ה), "אמר הקב"ה, שמעו לי, שאין אדם שומע לי ומפסיד". הנה לנו, יעקב שבמשך כל השנים היה יושב ולומד ב'בית שם ועבר', לא היה 'איש שדה' ולא היה 'איש יודע ציד', למרות זאת בסופו של דבר הוא הוא שזכה לכל הברכות, ועשיו הפסיד את הכל לגמרי.

שומר על החבילה' שלו בעצמו...

משל למה הדבר דומה, למי שהיה צריך לנסוע לעיר אחרת. ארו את מטלטליו ובא אל תחנת הרכבת לקנות 'כרטיס נסיעה', ושם הסבירו לו שאת החבילה ובה רוב חפציו עליו למסור למחלקת החבילות של הרכבת, ובעת רדתו ממנה יקח אותה חזרה. אך האיש מתירא למסור את החבילה שלו, הוא חושש שמא יקחו לו את זה, או שמא היא תעלב, ומשום כך הוא מחליט שלא להפרד מהחבילה שלו, אלא הוא עולה יחד איתה לקרון הרכבת, ולא מניח אותה ממנו לרגע. מה קורה במצב כזה? - כל הגנבים באים לשם. אומרים, 'למה הוא לא נפרד מהחבילה? למה היא צמודה אליו כל הזמן? כנראה יש לו שם 'אוצרות קורח'...'. והם יחכו ויחכו ל'שעת הכושר' שהוא יסיח לרגע את דעתו מה'חבילה' שלו, וכשזה יקרה מיד הם יגנבו ממנו את החבילה בלא שישים לב. אבל מי שמוסר את מטענו למחלקת החבילות של הרכבת, אין לו מה לפחד, הגנבים לא יחפשו אחריו.

כמוסר הכלל לבורא יתברך ולבטוח בו

הוא הדין בענייננו. מי שמוסר את בטחונו בה' יתברך, והולך ועושה הכל כפי גדרי התורה, "איש תם" יושב אהלים - הוא זוכה להכל בכל מכל כל. יש השגחה של הקב"ה עליו. אבל אם הוא עושה 'חשבונות' ומנסה 'להציל' לבדו, הוא יפסיד. צריך לבטוח בהשי"ת. עשיו, שהיה בטוח על שכלו וסומך על דעתו, דוקא הוא, הפסיד הכל.

'ויבז עשיו את הבכורה'

ובפרשה הזו של 'מכירת הבכורה' יש לנו עוד לימוד חשוב מאד, מאמר נפלא ששמעתי מאדם גדול, וזה מוסר השכל בשבילנו. למדנו כיצד מכר עשיו את הבכורה בעבור 'נזיד עדשים', בעבור 'הלעיטני נא'. ויותר מזה, הפסוק אומר, "ויבז עשיו את הבכורה" (בראשית כה לד), ובמדרש בראשית רבה (פר' סג ס"ד) דרשו רבותינו, שעשיו כינס את כל החברים שלו, 'כת של פריצים', וביחד עשו סעודה וצחקו על יעקב אבינו ע"ה. לגלגו עליו, איך הוא קונה את ה'בכורה', ומה יוצא לו מזה. ועשיו מתפאר, 'ראו אותי, איך אני בשביל נזיד עדשים מכרתי את בכורתי...!'

צעקתו וכייתו של עשיו על הפסד הברכה והבכורה

והנה לא עבר זמן רב, וכשחוזר עשיו מן השדה ובא לקבל את הברכה מאביו יצחק אביו ע"ה, אומר לו יצחק 'מי אתה?!', אומר לו עשיו "אני בנך בכורך עשיו" (בראשית כו לב). וההמשך ידוע, "ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד" (שם לג), אומר יצחק לעשיו, 'מה אוכל לעשות הרי כבר בירכתי את יעקב אחיך'. ואומר הפסוק, "כשמוע עשיו את דברי אביו ויצעק צעקה גדולה ומרה עד מאד, ויאמר לאביו ברכני גם אני אבי". "הברכה אחת היא לך אבי?!" (שם לח), רק ברכה אחת יש לך אבא? אני רוצה גם ברכה. הוא צעק, בכה - ועד היום אנחנו סובלים מהבכיה של עשיו.

מה פשר השינוי?

וצריכים להבין מה פשר דבריו של עשיו. הרי זה עתה ראינו איך עשיו ביזה את הבכורה ועשה ממנה צחוק, 'הצגה שלימה' עשה מזה עם כל חבריו הפריצים. ועכשיו הוא כל כך בוכה, 'ויצעק צעקה גדולה ומרה', הוא בוכה וזועק מעומק לבו על הברכה ועל הבכורה, 'ויעקבני זה פעמים את בכורתי לקח והנה עתה לקח ברכתי' (שם לו), הרי אתה עשו כל כך לגלגת על זה, מה אתה בוכה כל כך?! מה השתנה? את הבכורה מכר בשביל 'נזיד עדשים', ואילו כאן בשביל הברכה אתה בוכה כל כך?! כאן אתה פתאום מבין מה הפסדת במכירת הבכורה!?

עשיו היה עסוק באותו היום במצות כיבוד אב

ואמר אותו גדול רעיון נפלא - (נדמה לי שהוא כתוב בספורנו) - תתבונן: כשעשיו הפסיד את הברכה, מה הוא עשה באותו יום? במה הוא היה עסוק באותו יום? עשיו היה עסוק כל היום כולו במצוה של 'כיבוד אב ואם'.

המצוה מקדשת

וכלל גדול הוא, שיהיה מי שיהיה, אפילו הרשע ביותר, כאשר הוא עוסק במצוה - הוא מתקדש. בכל מצוה ומצוה אדם מתקדש. וכך אנו מברכים "אשר קידשנו במצוותיו", המצוה מקדשת את האדם.

בעת קיום המצוה הנשמה מתענגת בגן עדן

גדולה מזו לימדנו אביר הרועים הגאון רבי חיים מוולאז'ין זצ"ל בספר נפש החיים (שער א פרק ו), שהאדם בעת שהוא מקיים מצוה, נשמתו מתענדת מתענגת ומתקדשת, מפני שבשעת קיום מצוה נשמתו נמצאת ממש בגן עדן, והיא נהנית ומתענגת מיזיו השכינה. בזמן של קיום מצוה, המצוה מקדשת את האדם מרוממת ומפרישה אותו מכל ענייני העולם הזה, ומקשרת אותו עם הקב"ה, בהיות נשמתו מתענגת על זיו השכינה בגן עדן. וכן להיפך, חלילה בשעת עבירה, כשאדם נכשל באיסור, באותו הרגע ממש נמצאת נשמתו ב'גיהנם הדלוקה'.

קדושת המצוה משפיעה גם על עשיו

ה. **שנים שהולכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה - אש אוכלתן**

הגאון רבי זלמן ז"ל בהלכות תלמוד תורה (פ"ג ה"ו) כתב על פי הגמרא בתענית (י:), כי שנים שהולכים בדרך ואין בניהם דברי תורה - ראויים להישרף באש. וכך כתב גם רבינו אברהם אחי הגר"א בספרו מעלות התורה. אם שני אנשים הולכים ולא מדברים בלימוד - 'אש אוכלתן'.

והנה, צא וראה, לך לרחוב ותראה שנים שהולכים. יש שם 'אש' שאוכלת אותם?! בשלמא 'עשן', זה אנחנו רואים, הרי יש 'עשן' מהסיגריות... אבל 'אש אוכלתן'? איפה האש הזו?

בשעת עבירה ה'נשמה' נשרפת בגיהנם

וההסבר הוא כמו שאמרנו, 'אש אוכלתן' זה לאו דוקא אש שנראית לעין הגשמית שלנו, אלא הכוונה היא כי הנשמה שלהם היא זו שנמצאת באותה השעה באש, ו'אש אוכלתן'.

בשעת מעשה עבירה האדם נצרב ונשרף בגיהנם, כמו שמבאר הנפש החיים (שער א פרק יב). ומה שאנחנו לא רואים ומרגישים את זה, זה בגלל שיש דבר שמפריע לעין לראות, והוא ה'גוף' החומרי המעכב

וקדושת המצוה משפיעה על כל אחד. אפילו על אחד כמו עשיו. אמנם הוא ביזה את הברכה ואת הבכורה, אבל היה זה מפני שבאותו יום הוא בא 'מן השדה' והוא עייף (בראשית כה כט), באותו היום הלך ועשה חמש עבירות (ב"ב טז:), וממילא אחד כזה יכול לטעום טעם של מצוה? להרגיש טעם בברכה ובבכורה? - בודאי שלא. וזו הסיבה שעשיו זלזל ולגלג על זה, ובשביל 'נזיד עדשים' הסכים למכור את הבכורה, ועוד מוסיף וצחק על יעקב אבינו ע"ה.

מסירתו של עשיו למצות כיבוד אב

אבל בפעם השניה כאשר בא עשיו מן השדה, כדי לקבל את הברכה מאביו, מה היו מעשיו באותו היום? באותו היום היה טרוד כל הזמן במצות 'כיבוד אב'. אביו שלח אותו להכין לו את המאכלים, לבשל לו את המטעמים (בראשית כז, ג-ד), ואמרו רבותינו במדרש (בראשית רבה פר' סז סי' ב) שעשיו יצא לשדה לצוד, אז הוא היה תופס איזה צבי וקושר אותו לאילן, ובא מלאך ומתירו, והיה נמלט לו הצבי, והיה צריך להתחיל לצוד הכל מחדש. ועוד הפעם, ועוד הפעם, כל היום כולו וחוזר חלילה. וזה לא קל. זו מלאכה קשה, להכין לצבי תחבולה לרוץ ולתפוס אותו. הוא התעייף כל היום כולו - בשביל מצות 'כיבוד אב ואם'. כל אותו היום הזיע עשיו קשה בשביל כיבוד אב ואם, לפי שהיה מכבד אותו.

מצוה מקדשת אפילו מי שבמדרגה פחותה מאד

מצוה שכזו, שהיה עסוק בה עשיו, הגם שהיה זה עשיו הרשע שעבר את כל העבירות, מכל מקום היא מקדשת אותו. היא שינתה אותו. כשאדם עושה כל היום כולו מצוה, אפילו יהיה במדרגת 'עשו' בתחילת היום, בסוף היום שהיה עסוק בו במצוה, הוא במדרגה אחרת. זה 'עשיו' אחר, היה לו כאן התקדשות של אותה מצוה. כל מצוה, מי שעושה אותה, יהיה אפילו נמוך שבנמוכים, אבל מצוה מקדשת.

הכל נראה אחרת

ולכן בסוף אותו יום שהוא היה עסוק בו במצוה, והוא בא ושומע שהוא הפסיד את הברכה, הוא כבר תפס והבין מה זה ענין רוחני, הוא מבין את המשמעות האמיתית, הוא מבין את גודל ההפסד, ולכן הוא בכה וזעק על ההפסד. אין זה דומה לפעם הראשונה ששב מן השדה לאחר שעשה כל תועבות שבעולם. הוא מגיע עכשיו לאחר עסק מצוה שקידשה אותו, ולכן הכל נראה לו אחרת. וללמדנו בא, כמה חשובה כל מצוה ומצוה, בכדי לקדש את האדם. כל מצוה, קלה כבחמורה, וגם חלק ממצוה, מקדשת את האדם ומרוממת אותו.

את הנשמה לראות לחוש ולהרגיש. אבל כך היא המציאות, שבאותו הרגע ממש הנשמה נשרפת באש הגיהנם. זהו 'אש אוכלתן'. רח"ל.

קיום המצוה בלי חשבונות של 'הרגשים'

אסור לו לאדם להקל ראש ולומר, 'הנה אני עושה מצוות ולא רואה שאני מתעלה, ואני לא מרגיש איך המצוה מקדשת אותי'. חלילה. אדם צריך לעשות מה שהצטוונו לעשות בלי חשבונות. מזה"ר הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל מאריך בתוכחת מוסר (ש"ת רב פעלים ח"א סי' א, עוד יוסף חי פרשת וישלח אות א) על כך שיש הרבה אנשים שלא עושים כל מיני מצוות, לפי שאומרים 'אנחנו לא מרגישים טעם במצוה'. 'לו הייתי מרגיש טעם במצוה, הייתי מרגיש שמחה במצוה, הייתי מרגיש שאני מתעלה בשעת קיום המצוה, (שאני נהיה 'מלאך' פורח באוויר...), הייתי עושה את המצוה. אבל כשאני בא לקיים מצוה ועושה מה שעושה, מניח תפלין ולא מרגיש טעם בזה, אולי אני פטור?!'. אומר רבי יוסף חיים זצ"ל, אין 'פטור' שכזה. אתה צריך לעשות מה שהצטווית, בלי שום חשבונות.

המציאות היא שהמצוה מקדשת ופועלת את פעולתה

כי המציאות היא שהמצוה מקדשת את האדם כשיעשה אותה, גם אם אתה לא מרגיש את זה. זו המציאות. כמו שכתב הנפש החיים (שם). לא צריך מעבר לזה, לא צריך את ה'הרגשים' וכדומה. ודאי שאם ה'הרגש' במצוה בא, 'מה טוב ומה נעים', אבל העיקר לנו לעיכובא הוא פרטי קיום המצוה להלכה ולמעשה, ותו לא מידי.

שני סוגי 'לי' הסדר'...

מספרים שבחו"ל, שם עושים שני ימים טובים, היה פעם צדיק אחד שהיה עושה כל עבודת ה' בהתלהבות ובשמחה, עם כל ה'הרגשים'. ויהי היום ובא חג הפסח, ואתו שני לילות הסדר. ובאמת, את 'ליל הסדר' הראשון עשה הצדיק בהפלגה גדולה עם הכנה מרובה וטורח גדול, קיים את כל מצוות הלילה בהידור, את ה'הגדה' ואת כל סיפור יציאת מצרים, הרגיש עצמו כמו 'מלאך'. למחרת הלילה השני היה כבר עייף, אמר, 'מוטב שאישן קצת, כדי שיהיה ראשי צלול לעבודת הלילה גם היום'. הלך לנוח, ולבסוף חטפה אותו השינה וישן יותר ממה שתכנן. קם בבהלה, וראה שכבר סמוך מאוד לחצות לילה... מכיון שכך, הוצרך לעשות הכל בחפזון, לקרוא מהר את ההגדה כמו 'עשרת בני המן' בנשימה אחת... לאכול את המצה ואת המרור במהירות, הכל כדי להספיק לגמור את הכל עד חצות לילה. לאחר שגמר, היה יושב בצער, 'איזה סדר עשיתי, בלא שום הכנה, בלא טעם ובלא ריח, הכל בחפזון ובבהילות, לא הספקתי לעיין בשום פירוש על ההגדה. אתמול היה כזה סדר נפלא עד שהרגשתי כמו מלאך, והיום איך זה נראה'.

זהירות בפרטי ההלכה היא עיקר העיקרים

בך היה שרוי בצער, עד שבא לרבי שלו וסיפר לו את הקורות אתו. אמר לו רבו, בוא נבדוק ונבחן את שני הסדרים שלך. הרי בלילה הראשון, מה עשית? אתה אומר שהיית 'מלאך', (ריחפת באויר...). בודאי שדבר גדול הוא. אבל לעומת זאת, ב'סדר' השני שקיימת בחפזון, אין כמוהו! יהודי שזהיר בפרטי ההלכה, יהודי שזהיר בקיום המצוה כמו שאומר השולחן ערוך, זה העיקר. אמת, הזדרזת ועשית את הכל בזריזות, אבל עשית הכל כמו גדרי ההלכה, וזהו העיקר.

אם עשיו התקדש - בודאי אנחנו יכולים להתקדש על ידי קיום המצוות כראוי

זה היסוד שלמדנו מכאן. אין לנו להזניח שום מצוה ושום פרט בפרטי המצוה, ומי שעושה הכל כמו שצריך - המצוה מקדשת אותו ומרוממת אותו, ולבסוף בודאי שגם ירגיש את זה. אפילו עשיו עם כל הקלקולים ועם כל התועבות שעשה, כיון שטרח במצוה, המצוה רוממה אותו וכבר יכול היה להבין מהו ההפסד של הברכה. קל וחומר למי שהוא מזרעו של יעקב ויטרח במצוות, ודאי וודאי שהמצוה תשפיע עליו, ולבסוף גם ירגיש את רוממות המצוה וקדושתה.

ה' יזכנו לקיים תמיד את מצוותיו בשלמות, פרטיהן פרטי פרטיהן, ובזה נתקדש ונתרומם, אמן כן יהי רצון.

חידושי תורה פרשת תולדות

א. בענין ויעתר יצחק לה'

בראשית (כ"ה כ"א): "ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו, כי עקרה הוא, ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו".

ובס"ד נתעוררתי לדקדק מדוע כאן כתוב ויעתר יצחק 6655ה', ולא אמר ויעתר יצחק 3אל ה', כדמצינו בספר שמות (ח' כ"ו): "ויעתר משה אל ה'", וכן שם (י"ח): "ויעתר אל ה'", ושם (ח' ח', וט"ו כ"ה): "ויצעק משה אל ה'", וכן הוא שם (י"ד) ובספר במדבר (י"ב י"ג), ושם במדבר (י"א ב'): "ויתפלל משה אל ה'", וכן בדברים (ט' כ"ו): "ואתפלל אל ה'", ושם (ג' כ"ג): "ואתחנן אל ה'", שבכל המקומות הללו כתוב "אל" ה', ומדוע כאן שונה שנאמר לה'.

ובס"ד עלה בדעתי שלה' אין פירושו אל ה', אלא הכוונה בעבור ה', למען ה', כלומר יצחק אבינו ע"ה חשש על כבוד שמים, שהרי הוא עקר ואשתו עקרה זה עשרים שנה, ואיך יתקיימו הבטחות השי"ת אל אברהם אביו באמרו לו שיהיה לו זרע, כאומרו שם בראשית (כ"א י"ב): "ויאמר אלהים אל אברהם וגו' כי ביצחק יקרא לך זרע", ושם (י"ב ז'): "וירא ה' אל אברם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת", ושם (י"ג י"ד): "וה' אמר אל אברם כי את כל הארץ אשר אתה ראה לך אתננה ולזרעך עד עולם", ושם (ט"ו ג'): "ויאמר אברם הן לי לא נתתה זרע והנה בן ביתי יורש אתי, והנה דבר ה' אליו לאמר לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך", ושם (פסוק י"ח): "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדל נהר פרת", ושם (י"ד): "אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים, ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך, והפרתי אתך במאד מאד ונתתיך לגוים ומלכים ממך יצאו", ושם (פסוק י"ט) ויאמר אלהים אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק והקמתי את בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחריו", ועוד.

הרי לנו ריבוי הבטחות השי"ת שיהיה זרע לאברהם אבינו, ולכך התפלל יצחק לה', דהיינו עבור ה', שיאמרו הנה השי"ת הבטיח לאברהם אביו וחזר הבטיח הבטחות רבות שביצחק יקרא לו זרע, ויהי לו זרע ויפרה וירבה עד למאוד, ויצאה הבטחה זו ריקנית ולא נתקיימה ח"ו, ולכך אמר לה' ולא אל ה', ועיין בספר נפש החיים (שער ב' פרק י"א) דוק ועיין.

ואכן כבר מצינו במקומות הרבה דאמרה תורה ל' הכוונה בעבור, בשביל, והנני להביא מהכתוב אצלנו בקונטרס כללי תורה בס"ד: "מצינו ל' והכוונה בשביל, בעבור - עיין זהר הקדוש ח"ג (ד"ש ע"ב סימן ד'), וזהר הקדוש ח"א (מדרש הנעלם ד"ק ע"א) הובא בנפש החיים (שער ד' פרק ל"א) ע"ש, ורש"י בראשית (כ"ד ז'), במדבר (ט"ז ל"ד, וכ"ה י"ג), דברים (ג' כ"ו. כ"ד ה'. ל"ב ח'), שופטים (ו' ל"א), מלכים א' (ב' י"ט), ישעיה (ה' א'), יחזקאל (כ"ג ט"ז. ט"ל כ"ה), זכריה (ד' י"ד. י"א), תהלים (ט"ז ג'), איוב (ט"ז ח'), ורש"י ברכות (ו' א' ד"ה למצותי), סוטה (מ"ג א' ד"ה נקי) ראב"ע ישעיה (כ"ט ט"ז), תהלים (פ"ז ה'), משלי (י"ח א', ל"א ח'), רד"ק ישעיה (י"א ד') וירמיה (י"ט י"ג), ובספר

המכלול שלו (דמ"ו ע"א), מצודת ציון ירמיה (ד' ל"א), ושיר השירים (א' ג'), ולמשלי (ל' א' ל"א ח'), מנחה כלולה שמות (י"ה י"ט), ספר של"ה (תורה שבכתב פרשת קדושים דרך חיים דש"ס ע"א): "לא תשבעו בשמי לשקר רוצה לומר בשביל שקר", בן איש חי על התורה (פרשת וישב דף ל"ט), ובספרו עוד יוסף חי (פרשת מסעי דס"ד ע"ב ד"ה ובוזה), ועיין מה שכתב בזה בספר תוספת ברכה שמות (כ"ג ח' דף רכ"ה), ויקרא (ו' י"ד דף מ"ח).

ב. בענין יצחק ורבקה היו עקרים

בראשית (כ"ה כ"א): "ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה היא, ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו".

ופירש"ו רש"י ז"ל: "ויעתר, הרבה והפציר בתפלה: ויעתר לו, נתפצר ונתפייס ונתפתה לו ואומר אני כל לשון עתר לשון הפצרה ורבויה הוא וכו': לנכח אשתו, זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת: ויעתר לו, לו ולא לה שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע לפיכך לו ולא לה", ועיין יבמות (ס"ד א').

ומבואר שהן יצחק אבינו ע"ה והן רבקה אשתו, התפללו והעתירו בתפילה להפקד בכנים, ונשמעה תפילת יצחק אבינו כי אין תפילת צדיק בן צדיק דומה וכו'.

וראיתי לרבינו יעקב בעל הטורים ז"ל בפירושו הארוך לתורה שם שכה כתב: "כי עקרה היא, אבל יצחק יודע בעצמו שלא היה עקור, שכן כתיב שם (כ"א י"ב) כי ביצחק יקרא לך זרע", והם דברי רבותינו בעלי התוספות שם, ורבינו החזקוני, ועוד מפרשים, עיין בס'.

אבל ראיתי בתרגום המיוחס ליונתן בו עוזיאל שם: "ואזל יצחק לטוור פולחנא, אתר דכפתיה אבויה, והפך יצחק בצלותיה דעתיה דקוב"ה ממה דגזר על אנתתיה, ארום עקרא הות גביה עשרין ותרתינן שנין, ואתהפיך בגיניה דעתיה דקב"ה ממה דגזר עליה, דאף הוא [יצחק] הוה עקר ואתרוח, ואתעברת רבקה אנתתיה", הרי שלא רק רבקה היתה עקרה אלא גם יצחק אבינו היה עקר ודוק.

ועם שתרגום המיוחס ליונתן לא היה בידי רבותינו הראשונים ז"ל, וכדכתיבנא במקומו בס"ד, מכל מקום יש להעיר מתלמוד ערוך שגם יצחק אבינו עקר היה וכדאמרו במסכת יבמות (ס"ד א'): "אמר ליה רבא לרב נחמן ולילף מיצחק דכתיב ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה וגו', וכתיב ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם, אמר ליה **יצחק עקור** היה וכו', אמר רבי יצחק **יצחק אבינו עקור** היה, שנאמר ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו על אשר לא נאמר אלא לנוכח מלמד **ששניהם** עקורים היו, אי הכי ויעתר לו ויעתר להם מיבעי ליה, לפי שאינו דומה תפילת צדיק בן צדיק לתפילת צדיק בן רשע, אמר רבי יצחק מפני מה היו אבותינו עקורים מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים", ועיין בהגהות יפה עינים שם מה שציין בזה, ועיין.

עוד כתב רבינו הטור ז"ל שם: "ויעתר לו ה'. ולא לה, שאין החבוש מתיר עצמו מבית הסוהר", ומבואר שמה שלא נשמעה תפילת רבקה היינו משום שאין חבוש מתיר עצמו, ויש לעיין

אם אין סתירה בזה בדברי רבינו הטור ז"ל ששם בראשית (כ"א י"ז) כתב: "וישמע אלהים את קול הנער. פירש רש"י מכאן שיפה תפלת החולה על עצמו מתפילת אחרים, ע"כ, ואף על גב דאין חבוש מתיר עצמו - תפילה שאני דמהניא טובא, כדאשכחן בחזקיהו (ישעיה ל"ח ב') ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל" עכ"ל.

ומבואר בדברי רבינו הטור ז"ל כאן שביחס לתפילה אין עומד הכלל של אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, כי כח התפילה רב ועצום ומהניא טובא לשנות מצבו ואת הנגור עליו, וכלשון רבינו בחיי ז"ל בראשית שם: "ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא. הכתוב היה ראוי להקדים ולומר ותהי רבקה עקרה ואחר כך ויעתר יצחק לה' כי עקרה היא, ומה שהקדים התפילה יתכן לומר שהקדים העיקר, ולמדנו שאין הכוונה שתהיה העקרות סיבת התפילה שאם כן הסיבה עיקר והתפילה טפל לה, אבל הכוונה לשון הכתוב כי התפילה סיבת העקרות, ולומר לך שלא נתעקרה אלא כדי שיתפללו שניהם על הדבר, לפיכך הקדים התפילה שהיא העיקר והסיבה הראשונה שבשבילה בא העקרות לרבקה אמנו, וזהו שדרשו ז"ל מפני מה נתעקרו האמהות מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים, ומכאן יש ללמוד עוד כח התפילה שהיא גדולה מאד, ואפילו לשנות הטבע", ועוד תראה בזה לרבינו בחיי ז"ל באריכות בביאורו לדברים (י"א י"ג) עש"ב.

ורבינו המאירי ז"ל יבמות שם כה כתב: "לעולם אל יתיאש אדם מן התפילה שאין הפרגוד ננעל בפניה, דרך הערה אמרו ויעתר לו ה' למה נמשלה תפלל לעתר מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום, אף תפילתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקב"ה ממדת רגזנות למדת רחמנות הדא הוא דכתיב ויעתר לו ה' וכן אמרו שרה אמנו אילונית היתה שנאמר אין לה ולד אפילו בית ולד לא היה לה ואף על פי כן נשתנה הטבע וילדה לה".

ולפי זה דאף על גב דאין חבוש מתיר עצמו, מכל מקום תפילה שאני דמהניא טובא, יש להבין מה תירץ רבינו הטור ז"ל שתפילת רבקה לא נשמעה כיון שאין חבוש מתיר עצמו, ועיין.

ובגוף הענין שתפילה שאני ולא אומרים גבה אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים - עיין מה שכתבתי בס"ד בחיבורי זרע חיים (סימן ז'), ושם (סימן ח' דף נ"ו), ושם (סימן כ"א דף קכ"ג), ובחידושי בכמה מקומות בס"ד.

ג. בענין עשו הרשע

אדר תדש"מ.

בראשית (כ"ה כ"ז): "ויגדלו הנערים והי עשו איש יודע ציד איש שדה, ויעקב איש תם יושב אהלים".

ופירש רש"י ז"ל: "ויגדלו הנערים, כל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים במעשיהם ואין אדם מודקדק בהם מה טיבם, כיון שנעשו בני שלש עשרה שנה, זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לעבודת זרה".

ורבותינו בעלי התוספות ז"ל על התורה בקובץ "דעת זקנים" שם כה כתבו: "ויגדלו הנערים, פירש רש"י [כנ"ל], ואי קשיא דאיך פירש רש"י שעשו לא היה כי אם בן שלש עשרה כשפירש לעבודה זרה, והרי רש"י ז"ל (כ"ה ל') עצמו פירש ויזד יעקב נזיד וגו' עדשים אדומות ואותו היום מת אברהם שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה, ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקב"ה, לפיכך קצר הקב"ה חמש שנים משנותיו שיצחק חי ק"פ שנה וזה קע"ה שנה ובישל יעקב עדשים להברות את האבל וכו', ולפי זה שאמרנו שעשו בן שלש עשרה שנה היה, אם כן נמצא שמרד בחיי אברהם שתי שנים וכו', בירושלמי פריך לה הכי, ומשני שנתיים מרד במטמוניות, פירוש בצנעה, אבל לאחר מותו מרד בפרהסיא" ע"ש, וכיוצא בזה כתוב גם בפירוש ריב"א על התורה שם.

והנה דברי הירושלמי הזה שהזכירו הראשונים ז"ל אינם נמצאים לפנינו בירושלמי דילן, כי כבר ידוע שלרבותינו הראשונים ז"ל היו הירושלמי והמדרשים שלמים יותר משלפנינו, ואצלנו חסרים הדברים והרבה מאמרים נשמטו, ועיין בזה בארוכה מפי סופרים וספרים בחיבורי זכות יצחק ח"ב (סימן ד' דף כ"ג) ושם נסמן עש"ב, ועיין גם בחיבורי יגדיל תורה ח"א (סימן ט') וצרף לכאן.

וראיתי בפירוש המיוחס לרבינו עובדיה מברטנורה ז"ל לתורה (שם), שגם הוא עמד בקושיא זו שבדברי רש"י, ומכח כן הגיה דברי רש"י ז"ל וכתב ו"טעות הוא" ע"ש. [ומשמע מדבריו שהיו נוסחאות אחרות בדברי רש"י שם].

ורבינו אליה מזרחי ז"ל גם הוא עמד בביאור דברי רש"י ז"ל, ותירץ מנדפשיה כדברי בעלי התוספות ז"ל ע"ש, והובא בשפתי חכמים (שם אות ה') ע"ש.

והאידנא אדר תדש"מ זכיתי בס"ד ובא לידי ספר ובחרת בחיים מרבינו הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל ומידי עייני בו, ראיתי לו שם (ד"ו ע"ב) שהביא דברי הרא"ם דלעיל, וכה כתב: "והוא תימה איך לא זכר הרא"ם ז"ל לירושלמי הזה וכתב כן מסברה דנפשיה, ויותר קשה על הרב מהר"ש יפה ז"ל שכתב על דברי הרא"ם הללו ונשא ונתן בהם, ועיין למהר"א גאטיניו ז"ל בספרו תועפות ראם" ע"כ.

וספר מהר"ש יפה וספר תועפות ראם אינם תחת ידי ולא ראיתי מה שכתבו בזה, אבל בעניויתי תמיהתו ז"ל על הרא"ם ז"ל, איני מבין, שהרי כבר כתבנו שהירושלמי הזה אינו נמצא לפנינו וחסר הוא בירושלמי דילן, ואם כן מה תמיה יש על הרא"ם ז"ל שלא ראה לירושלמי הזה, אתמהא.

ובי תימה שכוונת הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל היתה שהיה לו לרא"ם ז"ל לראות לירושלמי הזה בדברות בעלי התוספות והריב"א, הנה מלבד שלשונו אינו מורה שלזה נתכוין, עוד בה, וכי זו תימה להעיר ולתמוה מספרים שלא היו בידי המחבר מאחר שנדפסו אחריו, וזו לשון הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל עצמו בשו"ת לב חיים ח"א (סימן כ"ט ד"ל ע"ד): "הרב פאת נגב לא ראה דברי הרב צמח דוד, כי בזמנו עדיין לא יצא לאור", ועיין לגר"י ביביאס ז"ל בתשובתו הנדפסת בשו"ת לב חיים ח"ב (סימן קכ"ב ד"ה איברא): "איברא דליכא לאותבי מדברי הרמב"ן על כל הרבנים

הנזכרים, כי ספרו של רמב"ן היה טמיר גבן בכתב יד עד שנת תקנ"ד שאז נדפס, ואם כן יעלו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם, ואין אדם רשאי לכתוב עליהם אישתמיט מינייהו, או דנעלם מהם דבר או חצי דבר" ע"ש.

ובבר הארכתי למאד בזה מפי סופרים וספרים שאין לתמוה מספרים שלא היו בזמן המחברים בקובץ התורני "אוצרות ירושלים" (שנת תשל"ז גליון ר"ג) ע"ש. ועכשיו צולם כעת בחיבורי כנסת חיים (דף קל"ד) ואילך, וכפלים לתושיה כתבתי בס"ד במהדורה בתרא, יזכני השי"ת להוציאו בקרוב לאורה עם שאר חידו"ת לתועלת שוחרי תורה ותושיה אמן.

ד. בענין צבעי העין

בראשית (כ"ה ל'): "ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני נא מן האדום האדום הזה, כי עיף אנכי, על כן קרא שמו אדום".

ואמרו ז"ל במדרש פרקי רבי אליעזר (פרק ל"ה): "טוב אחרית דבר מראשיתו, טוב ארך אפים מגבה רוח, דבר זה אמר יעקב אבינו שבכל יום ויום מאריך את רוחו ואומר כל דברי נגינות, מגבה רוח זה עשו הרשע שבכל יום ויום היה אוכל מצידו ומגסות רוחו לא היה נותן ממאכלו ליעקב מאומה. פעם אחת יצא לצוד ציד ולא עלתה בידו, וראה יעקב אוכל מאכל עדשים, וחמד אותם בלבו, ואמר הלעיטני נא מן האדום האדום הזה, אמר לו יעקב אדום יצאת ממעי אמן, ומאכל אדום חמדת לאכול, על כן קרא שמו אדום", עד כאן דברי מדרש פרקי רבי אליעזר.

ובל הפסקא הזו נשמטה בספר פרקי רבי אליעזר מהדורת הגאון רד"ל ז"ל, כי ידיו הרעות של הצנזור הרשע שלטו בה כידוע, וחסירו במהדורה זו המון המון, הן מגוף דברי רד"ל במדרש פרקי רבי אליעזר, והן מביאורו המופלא של הגאון רד"ל ז"ל, וחבל על דאברין, השי"ת יגדור פרצה זו בקרוב אמן. [ועיין בזה בחיבורי יד סופר ח"ב (דף מ"ח), ובחיבורי טוב להודות ח"א (דף ס), ובחיבורי זכות יצחק ח"ב (דף רי"ב) ע"ש].

ויש להבין פשר תמיהת יעקב אבינו באומרו: "אדום יצאת ממעי אמן ומאכל אדום חמדת לאכול", וראיתי לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בביאורו לפרקי רבי אליעזר הנקרא "פר אחד" (שם ד"ו ע"ב) שכה כתב: "הכוונה בזה כי עשו גרגרן בכתוב הלעיטני נא, וכתבו חכמי המחקר כי מה שעין האדם תאבה לראות בשדה זרוע זרע את כל ירק עשב, היינו מסיבת כי אין בעין האי גוון [ירוק], והוא תאב למה שאין בו, וכן בכל דבר כי מה שאין לו תאב, והשתא זו היא התימה שתמה יעקב על עשו, [דאף שאדום יצאת ממעי אמן מכל מקום ומאכל אדום חמדת לאכול]" עכת"ד. ודברי פי חכם חן.

והנה מה שכתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל שאין **עינים בצבע ירוק**, לכאורה הוא תמוה מאד, פוק חזי.

ותו הרי גם הוא עצמו ז"ל בספרו עתרת החיים (סימן מ"ד) כשהביא צבעי העין כה כתב: "עינא

אוכמא, עינא צרובה, עינא תכלתא, **עינא ירוקה** וכו' ע"ש. [וברור בעיני דמה שכתוב שם עינא "צרובה", הוא טעות הדפוס במקצת אות, ובמקום עינא **צרובה**, צריך לומר עינא **צהובה**, ונשמטה הרגל הקטנה דאות ה', שוב מצאתי כן בנוסח שהדפיס רבי אליעזר פאפו ז"ל בעל פלא יועץ בספרו בספר בית תפילה (דף קע"ט במנוקד) עיין שם].

ובאמת בספר הזהר הקדוש במקומות הרבה מוזכר **עינא ירוקא**, כמו למשל בזהר הקדוש ח"ב (דע"ב ע"ב, ודע"ג ע"א ברזא דרוין, וע"ד ע"א) ושם בהגהות ניצוצי זהר (אות ר), ועוד עיין שם (דע"ה ע"א), והגהות מהרח"ו לזהר ח"ב (דכ"ג ע"ב אות א'), ושם בספר הזהר ח"ג (דע"ג ע"א וע"ב, ודע"ד ע"ב) ע"ש, וכן בספר תיקוני זהר (דל"ז ע"ב, ודקכ"ח ע"ב, ודקמ"ה ע"א) ועוד הרבה.

אך שם יש לפרש **דירוק** הכוונה לצבע ה**צהוב**, ולא לצבע הירוק כעשב השדה, שהרי בלשון רבותינו ז"ל **ירוק היינו צהוב** כידוע, עיין היטב בדברי רש"י ז"ל חולין (מ"ז ב'), ובספר דעת יששכר על פירוש רש"י לתורה שמות (ר"פ תרומה דל"ד ע"ב) ואכמ"ל.

וזו לשון רבי אברהם ן' עזרא ז"ל בפירושו לתורה שמות (כ"ח ט' דף קפ"ז): "וידוע כי חמש הם גווני העינים: הלבן, וברקת, ואדום, וירוק, ושחור" עכ"ל. הרי מפורש שיש עין בצבע ירוק. [ואולי גם הוא ז"ל התכוין לצהוב, ודוחק, ועיין בפירושו לויקרא (י"ג מ"ט) ודוק היטב].

ויש להבין מהו צבע "ברקת" שהזכיר הראב"ע ז"ל ולמה נתכוין, ועוד יש לדעת מדוע הראב"ע ז"ל לא הזכיר שיש צבע עינים צהוב וכחול ודומיו, וכנזכר בתפילת החיד"א שבספר עתרת החיים וכו"ל עינא צהובא עינא תכלתא, ודוחק לומר שנכלל בירוק, וגם דוחק לומר דמה שכתב "ברקת" נתכוין "לכחול".

והמהדיר לראב"ע (ס) כתב דברקת היינו ברק כלומר בצבע הברק, ואינו ברור לי למה נתכוין כי צבע הברק נראה בעינינו כלבן וצע"ע.

ה. בענין מתי היה הרעב הראשון בבריא

בראשית (כ"ו א'): "ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם, וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה".

ורבינו הגדול הרמב"ן ז"ל שם כה כתב: "מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם אולי לא היה רעב בעולם עד ימי אברהם ועל כן ימנה הכתוב ממנו, כי מה צורך להזכיר זה והנכון בעיני כי זה להגיד כי היו זוכרים אותו הרעב הראשון ומספרים עליו שבעבורו ירד אברהם למצרים, ושם עשה לו השם כבוד גדול ולכן היה יצחק חפץ ללכת בדרך אבותיו לירד שם עד שנאמר לו אל תרד מצרימה".

ועם שאיני כדאי כלל וכלל, בעניותי נעלם ממני מדוע רבינו הרמב"ן ז"ל כתב זאת כמסתפק באמרו "אולי לא היה רעב בעולם עד ימי אברהם ועל כן ימנה הכתוב ממנו", והרי אכן כך אמרו במפורש רבותינו ז"ל במדרש פרקי רבי אליעזר (פרק כ"ו): "עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכולן, הנס הראשון וכו', הנס הרביעי מיום שנבראו שמים וארץ לא הביא הקב"ה

רעב בעולם, אלא בימי אברהם, ולא בכל הארצות אלא בארץ כנען לנסותו ולהורידו למצרים שנאמר ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה", הרי מפורש שאכן כן הוא הרעב הראשון היה אז בזמן אברהם אבינו ע"ה, וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל מדעתו הרחבה והקדושה ומדוע אמר דבריו כמסתפק, וצ"ב. [והרמב"ן ז"ל בפירושו לתורה במקומות הרבה מזכיר מדרש פרקי רבי אליעזר ואציין רק לדבריו בפירושו לספר בראשית (א' ח', ד' כ"ב, ה' י"א, י"ט ז', כ"ח י"ב וי"ז, ל"א כ"ב, ל"ו מ"ג), והרמב"ן ז"ל גם בחידושו לתלמוד מסכת עבודה זרה (ל"ו ב' מזכיר מדרש פרקי רבי אליעזר, וכן הוא בהשגותיו לספר המצוות לרמב"ם (לאוין קצ"ד), והרמב"ן ז"ל גם בשער הגמול (אות קכ"א) מזכיר למדרש פרקי רבי אליעזר ובעוד מקומות].

וראיתי לרבינו יצחק אברבנאל ז"ל בראשית שם שכתב: "מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם", כי מה צורך לומר כן, האם אפשר שנחשוב שהיה הרעב הזה אותו שהיה בחייו, בהיות בין זה לזה כמו מאה שנים. והרמב"ן כתב כמתנבא, אולי שלא היה רעב בעולם עד שבא אברהם. ולא ידעתי מאין היה לו זה". ולכאורה מהתימה שדברי הרמב"ן ז"ל הללו הם דברות חז"ל במדרש פרקי רבי אליעזר כנ"ל.

אבל רואה אני שיש שיטה נוספת בדברי רז"ל דבמדרש בראשית רבה (פכ"ה ס"ג) אמרו: "עשרה שני רעבון באו לעולם אחד בימי אדם הראשון שנאמר (בראשית ג') ארורה האדמה בעבורך. ואחד בימי למך שנאמר (שם י"ב) מן האדמה אשר אררה ה'. ואחד בימי אברהם (שם כ"ו) ויהי רעב בארץ. ואחד בימי יצחק שנאמר ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון. ואחד בימי יעקב שנאמר (שם מ"ה) כי זה שנתים הרעב. ואחד בימי שפוט השופטים שנאמר (רות א') ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ. ואחד בימי דוד שנאמר (שמואל ב' כ"א) ויהי רעב בימי דוד שלש שנים. ואחד בימי אליהו שנאמר (מלכים א' י"ז) חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי. ואחד בימי אלישע שנאמר (מלכים ב' ג') ויהי רעב גדול בשומרון שהוא מתגלגל ובא לעולם. ואחד לעתיד לבא שנאמר (עמוס ה') לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה'", עיין שם.

ולכאורה גם מדרש זה היה לרבותינו הרמב"ן והרב אברבנאל ז"ל להזכיר וצ"ב, ועיין בהגהות הרד"ל לפרקי רבי אליעזר שם (אות כ'). [ובמסורת המדרש לבראשית רבה שם ציין כל המקבילות בדברי רז"ל שאמרו כן שעשרה שני רעבון היובעולם, לי ויש להוסיף עוד לדברי חז"ל בתרגום רות (א' א') ע"ש].

ועכשיו ראיתי לרבינו בחיי ז"ל בראשית שם שכתב: "ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון. והרמב"ן ז"ל כתב בזה אולי לא היה רעב בעולם עד ימי אברהם, ויש לתמוה עליו שהרי אמרו חז"ל [במדרש בראשית רבה הנ"ל] עשרה רעבון באו לעולם, אחד בימי אדם הראשון שנאמר ארורה האדמה בעבורך, ואחד בימי למך שנאמר מן האדמה אשר אררה ה' וכו' עכ"ל, וזה כמו שהערתי לעיל, אבל נעלם ממני מדוע רבינו בחיי ז"ל לא הזכיר שבמדרש פרקי רבי אליעזר מפורש כדברי הרמב"ן ז"ל שהרעב הראשון שהיה בעולם אכן היה בימי אברהם אבינו ע"ה וכנ"ל.

ואקבע כאן דבר נכון שראיתי לרבי יצחק קארו ז"ל בספרו היקר תולדות יצחק בראשית (י"ד י"ג) שכתב: "ונראה לי לפי שאמר ויהי רעב בארץ, והצדיקים מפחדים שלא יתחלל שם שמים בפרהסיא, לזה אמר אברהם בלבו, עתה יאמרו אלו הכנעניים, מיום שבא זה המין בכאן ופרסם אמונתו בא הרעב הזה בעון המינות, וכל שכן שזהו הרעב הראשון שבא בעולם, ויאמרו מיום בריאת עולם עד עתה לא בא רעב, ובא עתה, בעבור שעזבו קצת אנשים האמונה שהיה להם ולקחו אמונת אברהם, וכן כתב הרמב"ן בראשית (כ"ו א') בפסוק ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון וגו' אולי לא היה רעב בעולם עד ימי אברהם, ועל כן ימנה הכתוב ממנו כי מה צורך להזכיר זה ע"כ, ולכן בסמוך שהיה רעב בארץ, ירד למצרים קודם שיחשבו זאת המחשבה רעה עליו" ודפח"ח. ואתו דברין כשיטת מדרש פרקי רבי אליעזר ולא כדברי מדרש בראשית רבה וכנ"ל.

ו. בענין אחים קולם שוה ודומה

בראשית (כ"ז י"א): "ויאמר יעקב אל רבקה אמו, הן עשו אחי איש שעיר, ואנכי איש חלק, אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע, והבאתי עלי קללה ולא ברכה, ותאמר לו אמו עלי קללתך בני אך שמע בקולי" וגו'.

ובתב רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל: "אולי ימושני אבי אין הטעם שימושהו להכיר אותו, אבל אמר אולי יקרב אותי אל עצמו לנשק לי או לשום ידו על פני, כדרך חבת האב על בנו וימצא במשוש שאני חלק. ואני תמה, איך לא פחד [יעקב] מהיכר הקול, וכל בני אדם ניכרים בקולם, כמו שאמרו רבותינו היאך סומא מותר באשתו, והיאך בני אדם מותרין בנשותיהן בלילה, אלא בטביעות עינא דקלא, ואם סתם בני אדם מכירין כן, מה יהיה ביצחק החכם והבקי להכיר בין בניו, שתהיה לו באמת טביעות בקול. ואולי היו האחים האלה דומים בקולם, ולכך אמרו כי הקול קול יעקב דבריו שמדבר בלשון רכה ומזכיר שם שמים, או שהיה משנה קולו לדבר כלשון אחיו, כי יש בבני אדם יודעים לעשות כן".

וראיתי בספר פרדס יוסף בראשית (שם דקצ"ד ע"ב) שכה כתב: "עיינ רמב"ן ז"ל שכתב שני אחים יכולים להיות דומים בקולם זה לזה, ועיינ שו"ת מחנה חיים ח"ג (אה"ע סימן י"ג) שהביא סתירה לזה מסנהדרין (ל"ח א') דאין אדם דומה לחברו בקול, ועם כל זה כתב הרמב"ן דאחים יכולים להיות דומים בקולם, ועיינ שו"ת עבודת הגרשוני (סימן ק"ט) שעל פי שהיו הקולות שווים, דן כי אחים הם לקחת ירושת האבא, ונראה כי ההיא דסנהדרין לא מיירי מאחים ואחיות, ועיינ שו"ת מהרא"ל צונץ אה"ע (סימן י"ח) "עכ"ל.

ויש להבין דאם אכן אחים ואחיות קולם דומה, מהו דאמרו רז"ל במדרש רבה איכה (הקדמה פסקה כ"ה): "באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקב"ה ואמרה רבש"ע, גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי, יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והוקשה עלי הדבר עד מאד כי נודעה לי העצה, והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי כדי שלא יוכל אבי להחליפני.

ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאותי ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי, ומסרתי לאחותי כל הסימנין שמסרתי לבעלי כדי שיהא סבור שהיא רחל, ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה שהיה שוכב עם אחותי, והיה מדבר עמה והיא שותקת, ואני משיבתו על כל דבר ודבר כדי שלא יכיר לקול אחותי, וגמלתי חסד עמה ולא קנאתי בה ולא הוצאתיה לחרפה" וכו'.

ובמדרש תנא דבי אליהו רבה (פכ"ח ס"ב): "בני יצאוני ואינם, הואיל וגלו ישראל לבין אומות העולם לא היתה בדעתו של הקב"ה להחזירם למקומם, עד שעמדה רחל בתפילה לפני הקב"ה, אמרה לפניו רבוננו של עולם הזכר שלא הקפדתי על צרה שלי, ולא עוד אלא שעבד בי בעלי שבע שנים ובשעת כניסתי לחופה החליפו את לאה אחותי, ולא הייתי מדברת עם יעקב כדי שלא יכיר בין קולי לבין קול אחותי, והלא דברים קל וחומר ומה אני בשר ודם לא הקפדתי על צרה שלי, אתה תקפיד על צרה של עבודה זרה שנאמר בהן עינים להם ולא יראו, אזנים להם ולא ישמעו, מיד נתגלגלו רחמיו ונשבע לה לרחל שיחזירם במקומם שנאמר כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה וגו', אל תיקרי רחל מבכה על בניה אלא רחל אל מבכה על בניה".

והשתא אם אחים ואחיות קולם דומה, קשה מדוע היתה רחל צריכה להכנס מתחת למטה ולדבר במקום לאה (כאומרם במדרש איכה), או שהיתה רחל בכלל נמנעת לדבר עם יעקב (כאומרם בתנא דבי אליהו), והרי קול לאה שוה ודומה לקול אחותה רחל, אלא שמע מינה דאין הקול דומה אף באחים, ועיין.

וצריך לחלק בין אחים תאומים שאז אכן קולם דומה ביותר, לבין אחים שאינם תאומים שאין קולם דומה כל כך, ומצאתי בס"ד לרבי אלעזר מגרמיזא ז"ל בעל הרוקח בפירושו לתורה בראשית (שם דף ר"ז) שכתב: "תאומים היו כמעט שוים בקולם" ודוק.

איברא מלבד דסתימת לשון הרמב"ן ז"ל אינה מראה כן, עוד בה דעדיין יש להבין שהרי גם רחל ולאה היו אחיות תאומות ממש, כאומרם ז"ל להדיא במדרש סדר עולם (פרק ב'), ועיין בספר סדר הדורות ח"א (דכ"ב ע"ב וכ"ג ע"א), ובחיבורי הנכחי לקמן (סימן כ"ז, וסימן כ"ח) ודוק. ונראה לומר דבאמת רחל הצדקת מעיקרא לא היתה צריכה לעשות זאת, כי היו אחיות, ובפרט תאומות שקולן זהה ודומה, אבל היינו חסידותה של רחל אמנו שעשתה כן לפי שצדקתה דעת אחותה לאה, ושלא יהיה שום צד וחשש ואפילו רחוק שיעקב אבינו יכיר שזו לאה, ולאפוא טובא לבטחון לאה אחותה עשתה כן ודוק.

ובאמת יש לי להעיר, כי לא ראיתי בדברות הרמב"ן ז"ל שלמדנו כלל גדול שאחים קולם דומה, ורק אמר הרמב"ן ז"ל שכאן על דרך זרות יעקב ועשו היה קולם דומה, אבל לבעלמא אין ללמוד מכאן שאחים קולם שוה, ובהכי אתי שפיר דברות חז"ל בההיא דסנהדרין, ובההיא דהמדרשים וכו"ל ודוק.

ועיין בחיבורי ברית יעקב (סימן ג' הערה ט"ז) שהעירותי שם מההיא דבבא מציעא (פ"ה א'): "שמע רבי לקליה, אמר הא קלא דמי לרבי אלעזר ברבי שמעון, אמרו ליה בריה הוא" ע"ש, ושם

כתבתי דמה היא דסנהדרין מתבאר דלא שנה בני משפחה ולא שנה אינשי דעלמא אין קולם שוה, וצע"ע.

ולעצם שאלת רבינו הרמב"ן ז"ל מדוע לא חשש יעקב שאביו יצחק יכירנו בקולו, ראיתי שגם רבותינו בעלי התוספות ז"ל עמדו בשאלה זו וכה תירצו: "לפי שהיה יצחק זקן, וכבדה אצלו לשמוע היטב, ולכן כשנגש וישק לו שאלו פעם אחרת, האתה זה בני עשו, כי אמר מרחוק שמה איני שומע", וככתוב בקובץ "מושב זקנים" על התורה (שם דף מ"ד). והוא דבר חדש.

תדפיס מספר שנות חיים כת"י - ענייני אריכות ימים

סימן רכא

תורה וגמילות חסדים

על מנת לקיים, דהלומד ואינו מקיים נוח לו שלא נברא כמו שאמרו חז"ל, וגם לא יהיה בכחה להגיגן עליו ח"ו, ושם בשער הציון (אות ו) הוסיף: "אין כוונת המדרש דבתורה לבד יוצא אפילו בלא מידת החסד כלל, דהלא כבר אמרו חז"ל (יבמות ק"ט ב) דהאומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו אלא רצונם לומר דעיקר התיקון הוא על ידי התורה למי שיכולת בידו להבין דברי תורה, אבל מכל מקום צריך לעסוק גם בחסד ולרחם על הבריות, ועבור זה יכופר עונותיו וכדכתיב בחסד ואמת יכופר עון, וירחמו עליו מן השמים להוסיף לו חיים, וכמו שאמרו חז"ל כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים". [ומה שכתב שכך איתא במדרש תנחומא, וכן ראיתי שכתב גם במשנה ברורה (סימן תקע"א אות ד) וכן בספרו אהבת חסד ח"ב (פרק ט"ז), חפשתי ולא מצאתי כן במדרש תנחומא, אבל כך אומרו במדרש ויקרא רבה (פכ"ה סימן א') ע"ש. שוב מצאתי לרבינו החפץ חיים ז"ל עצמו שבספרו שמירת הלשון ח"א (שער התורה פ"ג) ציין למדרש רבה הנ"ל. ודוק היטב].

בענין שגמילות חסדים שמאריכה ימים - עיין בחיבורי ויחי יעקב (סימן מ"ב), ובחיבורי הנכחי ערך ביקור חולים, וערך בשורה טובה, וערך צדקה, וערך קובר מתים, וערך שילוח הקן.

כתב הגאון רבי יצחק וויס זצ"ל הי"ד בספר אלף כתב (אות תק"ב): "עוד הגיד הרה"ג רבי יואל צבי רוט זצ"ל רמז על הפסוק "יששכר זבולון ובנימין" (שמות א'), יששכר עוסק בתורה, זבולון בגמילות חסדים, ועל ידי שתיהם כאביי בראש השנה (י"ח א'), דצריך תורה וגמילות חסדים כדי לזכות לאריכות ימים וכו' - הערת בני בכורי הרה"ג חו"ב רבי אברהם אליעזר שליט"א.

וטעמו של דבר שגמילות חסדים מאריכה ימיו של אדם יובן עם מה שאמרו רז"ל באבות דרבי נתן (פ"ד ה"ד): "

הרי שעל ידי חסד נמחלים עוונות האדם וכבר כתבתי ויסדתי בס"ד בפתיחה לחיבורי זה (סימן ##) שכל שיש מחילת העוונות אזי יש אריכות ימים שהרי אין הנחש ממית אלא החטא ממית, ובהתבטל הסיבה יבוטל המסוכב עש"ב ודוק.

ורבינו החפץ חיים ז"ל בספרו משנה ברורה (סימן תרט"ו אות ג') כתב: "איתא במדרש תנחומא אם חטא אדם ונתחייב מיתה לשמים, מה יעשה ויחיה אם למוד לשנות פרק אחד ישנה שני פרקים, ואם למוד לשנות דף אחד ישנה שני דפים. [ואם אינו יודע ללמוד יתעסק על כל פנים במידת הצדקה והחסד ויחיה כמו שנאמר ודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד ע"ש במדרש] ועיקר לימוד התורה יהיה

סימן רכב

תורה בחצות לילה

אביחצירא ז"ל בספרו שערי תשובה (אופן י"ג דף ע"ט) כתב: "אין תשועה לאדם יותר מקימת הלילה לעסוק בתורה בלילה, וזוהי מכירת הקלי' ונמחלים לו עונותיו", ועוד כתב שם (דף פ"ג): "אין מעולה לפני הקב"ה יותר ממי שקם בחצות הלילה, שזהו המרוצה לפני ה', ומה ששואל מלפני השי"ת עושה שאלתו", עש"ב, ובספרו אלף בינה (אות ק' סק"ה דף רמ"ד) אחר שהביא שבספר הזהר הקדוש ח"א (דקמ"ח ע"ב) הפליא להגדיל בשבחו של הקם בחצות לעסוק בתורה, סיים: "ונכתבה זכותו, ועוד זוכה דחוט של חסד משוך עליו וכו', והקם כל לילה בחצות וכותבים זכותו, אם יש בידו עוונות מוחלים לו ולא יזכרו ולא יפקדו" ע"ש.

ולפי זה מצינו טעם נוסף שהעוסק בתורה בלילה שיאריך ימים, שהרי נמחלים עונותיו ופשעיו ולא יזכרו ולא יפקדו, וכל שאין עון אין מיתה, שאין הערוד ממית אלא החטא ממית (ברכות ל"ג א'), וכבר כתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל עצמו בספרו תוכחת חיים (פרשת חיי שרה דף ק"ה): "כיון שעל ידי הליכה לארץ ישראל זוכה שימחלו עונותיו - הוא זוכה לאריכות ימים" ודוק.

כתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו תוכחת חיים (פרשת בא דף ק"ו): "כיון שהוא עוסק בתורה בחצות לילה זוכה להתקשר בחכמה ובינה, והוא זוכה לחיים, כי כן בחינת חכמה חיים, בסוד החכמה תחיה בעליה, וחכם בגימטריא חיים, גם בינה ע"ה בגימטריא חיים" עש"ב.

הרי שמלבד דבעלמא קיימא לן שעסק התורה מאריך ימיו של אדם זוכה לחיים, דמרבה תורה מרבה חיים תנן, ומאוד הארכתי זוהי בחיבורי ויחי יעקב (סימן י"ט) ובמהדורה בתרא כת"י לשם באתי בכפלים לתושיה בס"ד, עוד בה יש ענין מיוחד לעסוק בתורה מחצות לילה, וכנ"ל. [ובמיוחד ובמסויים יש ללמוד בלילה מיום ט"ו באב כדאמרו בבבא בתרא (קכ"א ב') ועיין ברשב"ם שם, ובתוכחת חיים שם (דף צ"ד) עיין שם].

ושם האריך הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל במעלת העוסק בתורה בחצות לילה, עיין שם באריכות נפלאה, וכתב שם (דף ק"ב): "בפרט כשלומד בלילה ואחר חצות שהתורה מכפרת לכל עון ופשע שהוא במזיד" ע"ש, והגאון אביר יעקב אדמו"ר רבי יעקב

סימן רכג

תורה ללמד לאחרים

"חיים הם למוציאים - למי שמוציאן לאחרים" ע"ש.

והגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש כל חי (מערכת א' כלל ט"ו) כתב: "אריכות

כתב רבינו ישראל אלנקווה ז"ל הי"ד בספרו מנורת המאור ח"ג (כרך ד' עמוד שפ"ב): "הלומד על מנת לעשות לאחרים, ומעשה אותם לעשותן יהיה ויאריך ימים, וכדגרסינן במדרש דברים רבה (פ"ח ס"ד):

שערי שמחה (פרשת שמיני) הביא דברי זקינו החתם סופר מהפסוק והותירך ה' לטובה בפרי בטןך דבנים אלו התלמידים כדרשתם בספרי (פרשת ואתחנן) על הפסוק ושנתם לבניך, והיינו שהקב"ה הותירך בחיים בגלל הבנים והתלמידים ע"ש, ומצאתי שהחתם סופר ז"ל עצמו כתב כן (בפרשת האיזו) תכתבינו בספר חיים, לא לטובותינו כי אם למענך אלהים חיים, כביכול להוסיף כח בפמליא של מעלה, ולהעמיד תלמידים הרבה ולגדל בנים לתורה כדכתיב והותירך ה' לטובה בפרי בטןך", ובספר קן סופרים כתב שמעתי ממורי הגאון חתם סופר זצ"ל שאדם הנצרך לדורו בהדרגתו בלימוד, אין מועד קבוע לימי חייו ע"ש.

יודוע מה שאמר מרן החזון איש זצ"ל למרן הגר"ר אליהו לאפיאן זצ"ל על הפסוק עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו להגיד כי ישר ה', שלפעמים הקב"ה מאריך ימיו ושנותיו של אדם צדיק ומחזיקו דשן ורענן, כדי שיוכל "להגיד" כי ישר ה', היינו להגיד לאחרים ולזכות את הרבים, וכו', ומרן הגר"א קוטלר זצ"ל כתב "הנה כבר אפשר לצדיק להשלים עצמו למה שנשלח בעולם, אבל מפני שהרבים צריכים לו, והדור זכאים להנות מהשפעתו, בשביל ההכרח של הרבים, הקב"ה מאריך ימיו עוד", ושם האריך עוד בזה, ועוד לו בקונטרס הנ"ל שם (דף צ"ה). [ומקור הדברים במסכת עירובין (כ"ט ב') גבי רבי חנינא שאכל בצל עם נחש שבו ע"ש, וכדלקמיה בס"ד].

והאירנא שנת תשס"ח, הוציא לאור מעלת הגרמ"מ שולזינגר שליט"א, קובץ יקר הנקרא בשם "עץ חיים - למחזיקים בה", ושם (דף ו') כתוב: "הנה זו לשון רבינו הקדוש החתם סופר זיע"א על הפסוק בפרשת כי תבוא

ימים זוכה אליה האדם, על ידי לימוד תורה, ומכל שכן כשמלמדה לאחרים וכמו שכתבתי בספרי תורה וחיים (מערכת א' אות א' ואות ב') ע"ש, ומלתא כדנא מצאנו בעירובין (נ"ד ב') ברבי פרידא (כצ"ל) שעל ידי שלימד לתלמידו ארבע מאות פעמים, זכה לחיות ארבע מאות שנים" עכ"ל.

בחיבורי ויחי יעקב (סימן ח"י) הארכתני בענין זה שהמלמד תורה לתלמידים יאריך ימים, ושם נתבאר כמה טעמים לזה ע"ש. ועיין בחיבורי הנכחי (ערך זיכוי הרבים, וערך עינו צרה בתורה) צרף לכאן.

ובה הובא בספר תורת יעקב ח"א (בביאורים לנביאים דקס"ו ע"ב) בשם הגאון המחבר רבי יעקב פראגר זצ"ל, חתן הגאון מהר"ם שיק זצ"ל: "שמעתי מהגאון רבי יעקב פראגער זצ"ל על פי מה שכתב רבינו החתם סופר זצ"ל בהקדמתו לשו"ת יו"ד (פתחי חותם) דמצוה גדולה יותר להרבות ולהכניס בני אדם תחת כנפי שכינה, מלהשלים האדם את עצמו בהתבודדות משאר בני אדם, וידוע בשם רבינו בעל הפלאה זצ"ל שפירש מאמרם במסכת מועד קטן (י"ז א') אם הרב דומה למלאך ה' צבאות אז יקבלו תורה מפיהו, דהיינו אם הוא בבחינת עומד, ואינו נהנה להשלים את עצמו, אפילו הכי לא יפסיד העושה כן, כי כל מה שקיצר בהשלמתו - בעבור זה יאריך ימים, וזהו שאמר הכתוב בספר דברים (כ"ח י"א) והותירך ה' לטובה בפרי בטןך, דהיינו בזכות שלימדת תורה בפרי בטןך ולא זכית להשלים עצמך בעבור זה יאריך ימים והותירך" ודפח"ח.

חנני להוסיף כאן מה שראיתי בקונטרס היקר "עצות לזכות בדין בימים נוראים" (סימן ה' דף ל"ח) שכתב: "בעל שבט סופר ז"ל בספרו

בכל זה, ולזה הצדיקים מבקשים אריכות חיים, עד כאן דבריו הקדושים.

ובחקרמת שו"ת חתם סופר יו"ד בפיתוחי חותם כתוב: "יפה כתב הרמב"ם

ז"ל אשרי למי שחתמו ימיו מהרה בלי טרדת הנפש, ומעתה יפלא הלא עינינו רואות השרידים אשר ה' קורא גם המה ינובון בשיבה, ובלי ספק כי הם השלימו נפשם בימי נעורם, ולהיכן אריכות ימים של אלו, אמור מעתה כי בודאי הם מצד עצמם כבר חתמו ימיהם, ואריכות ימים שלהם אינו לטובת עצמם כי כבר שלמו ימיהם מצד כשרון נפשם, רק השי"ת מניחם עוד על האדמה לטובת זרעיהם וצאצאיהם ותלמידיהם, שיהנו מאורם וישלימו גם הם נפשם, ואין זה טלטול וטרדה להנפש, כי זכות הוא לה להשפיע מאורה לזולתה, וזאת הברכה אשר בידך ה' את עמו ישראל אחר שאמר יקימך ה' לו לעם קדוש, וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, וברכס בתכלית השלימות באופן שתושלם נפשם בימי נעורם, ומצד שלימות נפשם כבר חתמו ימיהם, וימי הזקנה אשר הותרים ה' על פני האדמה אך למותר, אמר בכל זאת לא יהיה ימיהם הנותרים טלטול וטרדה רעה לנפש האדם, כי אם לטובה להשלים את בניו ואת ביתו אחריו, וזהו שאמר והותרך ה' לטובה בפרי בטןך, וזהו שאמר במקום בעבור, ותואר בפרי בטןך בשביל פרי בטןך וזהו תכלית ברכה העליונה אשר לא יגיעו אליה כי אם יחידי סגולה בזמן הזה והכלל בעולם אי"ה עכ"ל.

ויש להוסיף דברי רבינו חתם סופר ז"ל במדבר (ג' ד): "וימת נדב ואביהוא וגו' ובנים לא היו להם. אלו היה להם בנים לא מתו, רצו לומר כי מתו בקרבתם לפני ה' תכלית הקירוב, ולא היו צריכים עוד להיות בעולם הזה, כי

(דברים כ"ח י"א) והותרך ה' לטובה בפרי בטןך ייש לפרש על פי דברי הרמב"ם [באגרות הרמב"ם אגרת לבנו רבי אברהם] שכתב לבנו אשרי אדם שחתם ימיו במהרה, שלכל אדם יש קצבה מה הוא צריך לתקן בתורה ובמצוות, ומי שגמר הקצבה ההיא השלים ימיו, אמנם היינו אם הוא לעצמו, אבל אם יש לו בנים או אחרים שהוא פועל עליהם להטיבם, אז אין קצבה לזה ע"ש, ועל זה אמר והותרך ה', שיתן לך מותרות חיים לטובה, בפרי בטןך, כדי שתוכל לפעול עליהם."

עוד איתא בחתם סופר פרשת וירא על הפסוק (בראשית כ"ב ה') ונשתחוה ונשובה אליכם וזו לשון קדשו: "הנה כמה צדיקים היו זוכים למות בנשיקה בעת עסקם במצוה בקדושה גדולה, אבל לטובת בניהם ותלמידיהם המה נשארים בחיים, וזהו שאמר ותשת עלי כפכה (תהלים קל"ט ה') לומר שהקב"ה שת כפיו עליו שלא ימות בנשיקה, וכן נאמר במשה בצור ושכותי כפי עליך עד עברי, ולכך נאמר בנדב ואביהו ובנים לא היו להם, ואמרו חז"ל ביבמות (ס"ד א') הא אילו היו להם בנים לא מתו כנ"ל עד כאן.

עוד כתב החתם סופר זיע"א פרשת משפטים (שמות כ"ג כ"ו) על הפסוק את מספר ימין אמלא: "כבר כתבתי שאם יש לו בנים או תלמידים שלומד עמהם תורה, ומדריכם לעבודת השי"ת, אז אם גם השלים עצמו בכל מכל כל, מכל מקום צריך שיחיה הרבה שנים, לגדל בניו ותלמידיו לתורה וללמדם דרך ה' אחריו."

ובפרשת נצבים (דברים ל' ס"ו) בפסוק את החיים ואת הטוב כתב עוד החתם סופר זיע"א וזו לשון קדשו: "ואמנם אם חיותו לתקן בניו ושאר בני אדם, אז אורך חיותו טוב

ימיהם". והגאון מהר"ם שיק ז"ל אזיל בשיטת רבו הגדול רבינו החתם סופר ז"ל כנ"ל ודוק. **ובדבריו** קדשו של הגאון מהר"ם שיק ז"ל מבואר דבר חדש שעדיין לא שמענו מדברי רבותינו דלעיל, שהם כתבו שענין ומצות לימוד התורה לרבים מזכה למלמד באריכות ימים, וכמו שהבאנו לעיל מפי סופרים וספרים, והוא ז"ל לימדנו עוד שכן הדבר גם באופן שהמלמד עשה דבר **שבסיכתו ראוי היה למות**, אפילו הכי יזכה לאריכות ימים, דכח מצות לימוד תורה לאחרים רב גובריה ונפיש חיליה.

ובס"ד יש לי להביא מקור וראיה לזה מתלמוד ערוך במסכת עירובין (כ"ח רע"ב): "תנו רבנן לא יאכל אדם בצל מפני נחש שבו, ומעשה ברבי חנינא שאכל חצי בצל וחצי נחש שבו, וחלה ונטה למות, ובקשו חביריו רחמים עליו וחיה, מפני שהשעה צריכה לו". [וכתב בספר קרן אורה שם: "מפני שהשעה צריכה לו, נראה לפרש דכל כך מסוכן הוא דלא אהני ליה רחמי, אלא מפני שהשעה צריכה לו", ועיין מהרש"א ובספר בן יהודע שם ודוק].

ובכר נתבאר אצלינו בס"ד שענין "השעה צריכה לו" דהיינו שצריך להתמנות לראש ישיבה ללמד תורה לאחרים, עיין בחיבורי ברית יעקב (סימן ג' דס"ט ע"א ודע"א ע"ב), ובחיבורי כרם יעקב (סימן י"ג דקנ"א ע"א) ובחיבורי זרע חיים (סימן ז' דף מ"ח), ולכך כאן גבי רבי חנינא שהיה אנוש ומסוכן בחוליו, דאפילו רחמי לא אהני ליה כדכתב הקרן אורה, מכל מקום זה שהיה מעותד ללמד תורה לאחרים האריך ימיו, והיינו כדכתב הגאון מהר"ם שיק ז"ל "שאפילו אם עשו דבר שראוי להם למות, אפילו הכי כיון שיש בליקחתם מן העולם הפסד וחסרון רב לעולם, אם כן בשביל צורך העולם יש להאריך

תקנו כל צרכם, ואלו היו להם בנים, היו נצרכים לבניהם אחריהם, על דרך הכתוב והותירך ה' לטובה בפרי בטנך, אך בנים לא היו להם ולא היו נצרכים לעולם הזה, על כן נסתלקו בקדושה", ועוד בחתם סופר במדבר (ט' ב' דה וימת), ודברים (י"א כ"א), ועיין לרבינו החתם סופר ז"ל בספרו תורת משה (פרשת כי תבוא ד"ה והותירך דקכ"ה סע"א), ושם בהערות (אות ל"ו) ציינו עוד לדבריו ביסוד זה בספר תורת משה בראשית (ד"ע ע"א ד"ה ונשובה), שמות (דקכ"ג ע"א ד"ה את), דברים (דקמ"ג ע"ב ד"ה את), וספר בליקוטי חבר בן חיים ח"ה (דכ"א ע"ג) ע"ש.

וזכה לכיין לדברי רבינו החתם סופר ז"ל, נכדו הגה"ק רבי שמעון סופר זצוק"ל הי"ד, בספרו שיר מעון, הנדפס בתוך ספר תורת משה במדבר (ג' ד') שכתב: "ובנים לא הי' להם, אלו היו להם בנים לא מתו. נ"ל דבזכות בניהם שלא חטאו, וצריכים לאב לגדלם ללמדם תורה ולהדריכם - היו חיים" עכ"ל ודוק.

ומצאתי לגאון מהר"ם שיק ז"ל בספר דרשותיו ח"ב (דרוש קל"ד דתרמ"ג ע"א): "מידת הפרישות וההתבודדות מידה טובה וגדולה ומביאה את האדם אל השלימות, מכל מקום לא די לאדם אם ישלים עצמו, אלא רצון השי"ת שישתדל ויפעל על רבים ועל הציבור להשלים אותם ולקרב אותם לעבודתו יתברך, ואם עושה כן ראוי על פי הדין שיאריך ימים, כמו שכתב בעל עקידת יצחק (שער ל') עיין שם, לכן אנחנו אומרים בצדיקים שפועלים בעבור העולם **שאפילו אם עשו דבר שראוי להם למות**, אפילו הכי כיון שיש בליקחתם מן העולם הפסד וחסרון רב לעולם, אם כן בשביל צורך העולם יש להאריך

חידושי סוגיות

(ראש השנה כ"ו א, כ"ו ב')

א. בענין הואיל ואשתני אשתני

[קטע מתוך תורת יעקב סי' קד אות ה, ע"ש עוד]

ולבאורה קשה למאן דאמר פר ואפילו דמו של פר מיקרי פר, מאי משני תלמודא דהואיל ואשתני אשתני דמה בכך והרי דמו של פר פר.

ונראה שרש"י ז"ל תירץ זאת במתק לשונו הזהב במה שכתב אין מראיתו ניכר, כלומר דאין הכי נמי לעולם פר ואפילו דמו של פר נקרא פר, דהיינו ש"דין" פר יש גם לדמו של פר, ויכול הכהן המשמש להכנס ולעבוד תחת הכהן גדול שמת, אבל זה "דין" אבל ב"מציאות" לעולם אין דמו של פר פר, וכאן הקפידא של אין קטיגור נעשה סניגור היא דוקא במידי ד"מציאות", ולא במידי ד"דין", ואחר שאין מראיתו של פר ניכרת בדם לית לן בה, ואין כאן משום אין קטיגור נעשה סניגור ויכול להכנס הכהן גדול לפני ולפנים בדמו של פר וכדפירש רש"י ז"ל, ודוק היטב.

ואצרף ואקבע כאן עוד מה שהתעוררתי בס"ד בפסוק זה "בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר" וגו', שבמסכת יומא (מ"ט ב') מבואר שנחלקו רז"ל בהאי קרא אם פר ולא דמו של פר, או פר ואפילו דמו של פר, ועיין בפירוש רש"י (שם עמוד א') ולמנחות (ט"ז א') עיין שם.

והנה במסכת ראש השנה (כ"ו א') אמרו: "אמר רב חסדא מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה, לפי שאין קטיגור נעשה סניגור." [פירש רש"י אין קטיגור זהב העגל, ושופר של פרה נמי קטיגור דעגל הוא]. ופריך תלמודא: "ולא, והא איכא דם פר". ומשני: "הואיל ואשתני אשתני", ופירש רש"י: "הואיל ואשתני להיות דם ואין מראית הפר ניכר".

ב. בענין ומאטאתיה במטאטא השמד

[עדות ביעקב ח"א סי' ה']

ופירוש הדברים כך הוא: "ואהממינה כמא דמהממין" - בלשון ארמית "המימה" פירושו פניו וכיבוד, וכמו שכתב הר"ב ז"ל במוסף ערוך בספר ערוך השלם (ערך המם דרי"ג סע"א), והובא בפירוש מהרז"ו לפתיחה למדרש איכה רבה (פימן ה'), ומה שתרגם יונתן "במבינה" היינו הכלי שנקרא "מכברת",

ישעיה (י"ד כ"ג): "והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד נאם ה' וגו', וטאטאתיה במטאטא השמד נאם ה' צבאות".

ובתרגום יונתן שם תרגם: "ואהממינה כמא דמהממין במבינא, ואתבבינה לשיצאה אמר ה' צבאות".

השיבה ואני שכולה גלמודא גלמודא אנא נדה. שוב שמעו איתתא אחרת אומרת אשאל לי מבניך, ואמרה שאילי לי מטאטיך שנאמר וטאטאתיה במטאטא השמד נאם ה' צבאות". [ועיין בבראשית רבא מכתב יד שם (דף תקמ"ז) ובהערות שם].

ומפורש במדרש דהני תלת קראי דבי רבי, דהיינו רבי חייא, ורבי שמעון בר רבי, ורבי שמעון בר חלפתא, לא היו יודעים מה פירוש תיבת **מבניא** שבלשון תרגום, ואם כן גם כאשר עיינו בתרגום יונתן על האי קרא "וטאטאתיה במטאטא השמד" וראו שהוא תרגם "ואהממינה כמא דמהממין **במבניא**", עדיין לא הועיל להם מאומה להבין המקרא, שהרי תיבת "מבניא" לא ידעו מה פירושה וכמפורש במדרש כנ"ל, ואתי שפיר היטב בס"ד.

ולפי דרכינו למדנו "דרבנן" דלא הוי ידעי עד דשמעו מאמתא דרבי, הם אכן "רבנן דבי רבי", דהיינו רבי חייא, ורבי שמעון בן רבי, ורבי שמעון בן חלפתא ודוק.

ודע כי אכן כבר מצינו בהרבה מקומות שהתלמוד סותם ומקצר וסומך על מה שביארו התרגומים והמדרשים, כההיא דקידושין (ל"ג ב') "מאן דאמר לגנאי - כדאיתא", ופירש רש"י ז"ל: "כדאיתא, משום דדבר מגונה הוא לא רצה לפרסמה והרי הוא מפורש במדרש רבי תנחומא וכו'", הרי שהתלמוד סתם וסמך על המפורש במדרש חז"ל במקום אחר.

ובזאת תראה עוד בדברי רש"י ז"ל ראש השנה (ט"ז ב'), ומגילה (ט"ו ב'), וסוטה (ד' ב'), וי"ג ב'), ובבא קמא (י"ז א', וצ"ב א'), וסנהדרין (ל"ח ב') ועוד. [וכהאי גוונא מצינו בתענית (ח

ובלשון המדוברת "מטאטא" עיין בספר ערוך השלם (ערך מכן דס"ט ע"א) עיין שם. ועוד עיין בספר ערוך השלם (ערך אלבינא דפ"ה ע"ב, וערך ככד דקפ"ב ע"א) ע"ש.

ועל דברי תרגום יונתן הנ"ל מושתתים דברי רז"ל במדרש איכה רבה שם: "והאחרון הכביד - רבי אבא בר כהנא אמר הממם כבמכביד, הדא הוא דכתיב וטאטאתיה במטאטא השמד" ע"ש, ופירוש "והמם כבמכביד" דהיינו שהשית "המם" פינה את כל שבטי ישראל מארץ ישראל "כבמכביד" דהינו המכבדת מטאטא כנ"ל עיין בפירוש מהרז"ו שם. [ועיין במדרש איכה רבתי מכתב יד שם (ד"ג ע"ב) ובהערות].

ראש השנה (כ"ו ב'): "לא הוו ידעי רבנן מאי וטאטאתיה במטאטא השמד. יומא חד שמעוה לאמתא דבי רבי דהוות אמרה לחבירתה שקולי טאטיתא וטאטי ביתא".

ובלומדי הדברים התקשתי טובא מדוע רבנן לא ידעו מה פירוש "וטאטאתיה במטאטא השמד", ונזקקו ללמוד זאת מאמתיה דרבי, והרי יכלו לעיין בתרגום יונתן שהיה מצוי אצלם עיין רש"י קידושין (י"ג סע"א), ובכמה מקומות מתלמוד הביאו מדבריו, ועיין בארוכה בחיבורי יגדיל תורה (סימן פ"ד), ומדברי התנא יונתן בן עוזיאל יכלו רבנן להבין ולהשכיל ביאור המקרא "וטאטאתיה במטאטא השמד" וכנ"ל, ולכאורה היא תמיה רבה.

והאיר השית עיני ומצאתי במדרש בראשית רבה (פע"ט ס"ז) שכך אמרו שם: "רבי חייא רבה, ורבי שמעון בר רבי, ורבי שמעון בר חלפתא, שכחון מלין מן התרגום, ואתון להדא תגרא דערביא למלפיניה וכו', וכו', שמעו דאמרה איתתא לחברתא אתון סחיא, והיא

שוב מצאתי לגאון מהרז"ו ז"ל בפירושו היקר לויקרא רבה (פי"ב ס"ד סד"ה נטלה): "והנה בתלמוד שם לא ביארו כלל למה עשתה כן, אבל הדבר ברור שבתלמוד סמכו עצמם על דברי המדרשים, וכן הוא בכמה מקומות" ודוק היטב.

(א) גבי בור וחולדה שהתלמוד סתם, וסמך על שידעו ממקורות אחרים, ועיין סנהדרין (מ"ד ב') דבעיא מיכסא וברש"י, ובהקדמת רב נסים גאון ז"ל לספרו. הערת בני היקר חו"ב רבי שלום הי"ו].

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת כל מתי ישראל, ובכללם

יוסף בן אסתר	שולמית בת כחילה רחל	יצחק שלום בן צ'לחה חנה
יעקב בן עליה	יפה בת עליה	שמעון בן עליה
מרגלית בת סימי	אליהו מאיר בן סימי	סימי בת חנה
פיבי בת חסיבה	מסעודה בת חסיבה	מסעוד בן אסתר

תנצב"ה

הלימוד בחוברת זו מוקדש לרפואת
מרדכי בן מורודיד אסנת
מיכל בת אסתר
אל נא רפא נא להם